

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису

КОРИТКО МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ

**МЕХАНІЗМ ТА ІНСТРУМЕНТИ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО –
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

Спеціальність: 106 Географія

Освітньо-професійна програма: Регіональний розвиток і просторове планування

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

МАКОВЕЦЬКА ЛАРИСА ОЛЕКСІЇВНА,

кандидат географічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри економічної та соціальної географії

від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри

_____ Погребський Т. Г.

ЛУЦЬК-2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО– ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	6
1.1.Сутність концепції місцевого соціально-економічного розвитку.....	6
1.2.Роль і значення програм соціально-економічного розвитку територіальних громад.	12
1.3.Методичні основи дослідження	14
РОЗДІЛ 2. УМОВИ Й ЧИННИКИ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БОРАТИНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	17
2.1. Економіко-географічне положення та адміністративно-територіальний устрій	17
2.2. Природні та природні ресурси.....	19
2.3. Соціально-демографічні чинники.....	22
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БОРАТИНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	30
3.1. Бюджетна діяльність, як механізм забезпечення та реалізації місцевого соціально-економічного розвитку.....	30
3.2. Стратегічне планування	
3.3. Аналіз Програми економічного та соціального розвитку.....	33
3.4. Цільові програми та механізм їх фінансування.....	38
3.5. Міжмуніципальне співробітництво.....	41
3.6. Співпраця з міжнародними та громадськими організаціями, грантова діяльність.....	42
3.7. Маркетинг та брендинг громади.....	53
3.8. Проблеми та перспективи місцевого соціально-економічного розвитку Боратинської територіальної громади.....	58
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	67
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми Військові події у нашій країні зумовили потребу формування нової реальності для територіальних громад з відповідними викликами для органів місцевого самоврядування. Як результат, органам місцевого самоврядування необхідно постійно працювати над проблемами поточного життєзабезпечення та вкрай важливо мобілізувати багато зусиль щодо переорієнтації роботи на активізацію місцевого соціально-економічного розвитку.

Місцевий соціально-економічний розвиток повинен стати основною діяльністю для громади, а пріоритетними завданнями органів управління – максимальна ефективність в управлінні ресурсним потенціалом (включення людського капіталу, фінансово-інвестиційного ресурсу, незадіяних земель в економічну діяльність), сприяння функціонуванню місцевого бізнесу, створенню нових робочих місць та сприятливого середовища щодо зростання надходжень до місцевих бюджетів. Одночасно органи місцевого самоврядування мають будувати власну політику місцевого соціально-економічного розвитку з урахуванням стратегічних пріоритетів, що знаходить свій прояв у визначенні тих видів діяльності, які є бажаними на території громади, а головне – можливими з урахуванням місцевого ресурсного потенціалу, місцевих традицій, тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичну сутність місцевого соціально-економічного розвитку висвітлені ученими – С. Біла, Г.Васильченко, О.Шевченко, М.Кушнір, Н. Ходько, Л.Чорній та ін. Окремі аспекти фінансування місцевого економічного розвитку опрацьовано В. Мамоновою, Н. Балдич, Н. Гринчук, А. Ткачук та ін., а К. Андрієвський, Д. Кобильник, Д. Рева досліджували засоби податкового стимулювання (податкові пільги, податкові режими). У контексті дослідження інноваційних інструментів місцевого розвитку слід згадати таких вчених, як: С. Біла, А. Брувер, В. Головатюк, С. Грищенко, І. Дегтярьова, Я. Жаліло, В. Жук, Г. Кореняко, Н. Руденко, В. Соловійов, О. Шевченко. Питанням активізації місцевого соціально – економічного розвитку у сучасних умовах господарювання з відповідним

механізмом та інструментами реалізації економічної політики держави також присвятили свої наукові дослідження В. Андрійчук, О. Булавка, М. Кваша, А. Ключник, М. Кісіль, А. Лісовий, О. Павлов, П. Саблук, А. Стельмащук, В. Терещенко, О. Шпичак та ін. Питання реформування місцевого управління та регіональної політики розглядалися в працях Ю. Глущенко, О. Гончаренко, О. Ольшанської, О. Шевченко, які звертали увагу на необхідність узгодження стратегічних пріоритетів місцевого економічного розвитку та інструментів практичної реалізації державної політики.

Мета дослідження. Аналіз ресурсного забезпечення та визначення механізмів й інструментів реалізації місцевого соціально-економічного розвитку Боратинської територіальної громади.

Для досягнення цієї мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

- Визначити сутність концепції місцевого соціально-економічного розвитку та інструментів її практичної реалізації;
- Охарактеризувати чинники місцевого соціально – економічного розвитку Боратинської територіальної громади (економіко-географічне положення, особливості природних умов та природних ресурсів, сучасну соціально – демографічну, трудоворесурсну ситуацію);
- Проаналізувати бюджетні особливості та інструменти реалізації місцевого соціально-економічного розвитку Боратинської територіальної громади – стратегічні та середньострокові програми (у тому числі, цільові), міжмуніципальне співробітництво, грантову та міжнародну діяльність, маркетингову та брендингову політики громади;
- Розглянути шляхи оптимізації господарського та соціального, природоохоронного розвитку громади.

Об'єкт дослідження. Боратинська територіальна громада Волинської області.

Предмет дослідження. Місцевий соціально-економічний розвиток території, інструменти провадження економічної, соціальної, природоохоронної діяльності громади, чинники формування ефективного розвитку територіальної

громади, сучасні тенденції та проблеми економічних процесів Боратинської територіальної громади в умовах воєнного стану та високого рівня невизначеності.

Методи дослідження. Використано традиційні та сучасні методи географічних досліджень системно-структурного аналізу, а саме: історичний, літературний, порівняльний, аналітичний, статистичний, картографічний. Дотримано загальнонаукових принципів об'єктивності та науковості.

Наукова новизна. Зібрано та уніфіковано теоретичний матеріал з питань місцевого соціально-економічного розвитку в сучасних умовах господарювання, систематизовано аналітико-статистичну інформацію розвитку Боратинської територіальної громади на базі чого зроблено власні висновки, побудовані картосхеми та ілюстративний матеріал, запропоновано пропозиції стратегічного розвитку.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження опубліковано у збірнику Матеріалів VIII Міжнародної науково – практичної інтернет-конференції «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів» (Луцьк, 2024р.), як наукову доповідь «Сутність концепції місцевого економічного розвитку»

Практичне значення: Матеріали випускної кваліфікаційної роботи можуть бути використані при вивченні географічних та економічних освітніх компонентів закладів вищої освіти. Результати дослідження можуть бути використані органами місцевого самоуправління та державними структурами вищого територіального рівня.

Обсяг і структура роботи. Магістерська робота складається із 3 розділів, які містять, 3 таблиць, 1 картосхему, 7 додатків. Перелік використаних літературних джерел нараховує 86 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність концепції місцевого соціально-економічного розвитку

Переломним моментом для Української держави став лютий 2022 року, коли війна зумовила формування нових реалій діяльності для територіальних громад і нові виклики для органів місцевого самоврядування. Щоденна діяльність територіальних громад над проблематикою поточного життєзабезпечення вимагає мобілізації зусиль безпосередньо їх самих з посиленням на активізацію місцевого економічного розвитку. За таких умов основними завданнями на сьогодні є реалізація економічних можливостей громад. Місцевий соціально-економічний розвиток повинен бути ключовим для громади, а пріоритетними завданнями сьогодення для органів управління мають бути максимальна ефективність в управлінні ресурсним потенціалом конкретних локацій (зокрема – включення та максимізація людського капіталу, фінансово-інвестиційного ресурсу, незадіяних в економічній діяльності земель і т. д.), сприяння функціонуванню місцевого і релокованого бізнесу, створення робочих місць, формування передумов для зростання надходжень до місцевих бюджетів,

Сутність місцевого соціально-економічного розвитку та його основні засади достатньо опрацьовані у наукових публікаціях [4, 7, 12, 20, 25, 29, 31] та ін. В результаті проведеного наукового аналізу ми можемо зробити висновки, що місцевий соціально-економічний розвиток – це:

– процес, у рамках якого партнери з державних / муніципальних, ділових і неурядових кіл працюють разом задля створення кращих умов для економічного зростання та нових робочих місць. Він відбувається в громадах, які постійно поліпшують свій інвестиційний клімат і середовище сприяння бізнесу з метою підвищення своєї конкурентоспроможності, збереження робочих місць і збільшення доходів;

– процес розвитку за участю всіх зацікавлених сторін, який заохочує встановлення партнерських зв'язків між ключовими приватними та державними партнерами на визначеній території і сприяє спільній розробці та реалізації

єдиної стратегії розвитку через використання місцевих ресурсів і відносних переваг у глобальному контексті з кінцевою метою створення гідних робочих місць і стимулювання економічної діяльності»;

– процес, у якому «місцева» влада або певний орган влади, установа чи організація від імені місцевої влади бере на себе завдання поліпшення спроможності громади (здебільшого поселення, селища, містечка чи міста) забезпечувати економічний прогрес і в кількісний, і в якісний спосіб. Місцевий соціально-економічний розвиток означає процес, у якому місцеві органи влади беруть на себе зобов'язання поліпшити економічний добробут та якість життя.

Місцевий соціально-економічний розвиток – це постійне поєднання дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл, метою якого є покращення якості життя й економічного потенціалу конкретної громади. Такі дії можуть бути спрямовані на розвиток бізнесу, допомогу виробничим компаніям чи сприянню розвитку зайнятості трудових ресурсів.

Світовий банк пропонує таке визначення: «Місцевий економічний розвиток – це процес, у якому громадськість, бізнес і партнери з неурядового сектору працюють колективно над формуванням найкращих умов для економічного зростання та створення робочих місць; метою місцевого економічного розвитку є покращення якості життя для всіх» [31].

Еволюція теоретичних підходів до даного визначення та і процесу тривала впродовж останніх 60–70 років за двома напрямками: відповідальність за місцевий соціально-економічний розвиток (перехід до управління із центрального на місцевий рівень), практика та методологія у сфері місцевого соціально-економічного розвитку (зміна переліку інструментів). Як і в інших економічно розвинених країнах, вплив таких чинників, як розвиток технологій, глобалізація й зростання конкуренції, істотно позначився на еволюції концепції місцевого соціально-економічного розвитку [21]. Коротко охарактеризуємо основні етапи (фази) наукових теорій місцевого соціально-економічного розвитку:

Фаза 1. Індустріальний розвиток у фокусі місцевого соціально-економічного розвитку (30–60-ті роки ХХ століття). Основний акцент періоду – зміцнення економічної бази муніципалітету за допомогою залучення одного великого підприємства, яке б перемістилося з іншого населеного пункту, або було заново створене. Інструменти підтримки: дешева земля; бюджетні гранти; субсидовані кредити; інвестиції в інфраструктуру; спрощене регулювання щодо захисту довкілля. Практика показала, що деякі громади досягли процвітання, деякі втратили ресурси через неуспішні спроби залучити інвестиції. Найгірші випадки – переваги від залучення великих підприємств були короткостроковими (компанії через якийсь час припиняли діяльність або впливали на структуру економіки міста).

Фаза 2. Сприяння розвитку малого бізнесу (70–90-ті роки ХХ століття). Зміна пріоритетів на підтримку місцевого малого й середнього бізнесу. Інструменти підтримки: пряме бюджетне субсидування; технічна підтримка й консультування; підтримка нового бізнесу; створення центрів розвитку бізнесу; започаткування служб за принципом «єдиного вікна»; різноманітні програми підтримки. Практика залучення інвестицій продовжується, і не лише на великих підприємствах, але й має за мету залучення різних галузевих компаній та фірм.

Фаза 3. Широке підґрунтя для розвитку громади (початок 1990-х років ХХ століття). Основний аспект періоду: забезпечення сприятливого ділового середовища. Громади вкладали інвестиції в проекти, що стосувалися не тільки інфраструктури, а розбудовували і підтримували соціальне, економічне, культурне й екологічне здоров'я громади. Перехід від традиційних до інноваційних інструментів: державні програми підтримки; регіональні мережі та асоціації громад; розвиток людського капіталу; формування галузевих кластерів.

Фаза 4. Сталий розвиток громад (пізні 1990-ті роки ХХ століття). Прийоми аналізу місцевого економічного розвитку стають дедалі складнішими, починається використання «холістичного» підходу. Великого значення набуває забезпечення балансу економічного зростання та якості життя. Залучення інвестицій важливе, однак захист довкілля та ревіталізація не менш важливі.

Громади підтримують зростання місцевих підприємств, а також побудову власних мереж і співпрацю.

Фаза 5. Сталій/збалансований місцевий економічний розвиток (від 2000-х років до сьогодні). Багатовимірні програми: балансування економічних, екологічних і соціальних аспектів. Немає єдиного підходу до місцевого економічного розвитку, оскільки кожному муніципалітету властивий унікальний перелік проблем і можливостей. Майбутнє: потужний комплексний і конкурентний процес місцевого соціально-економічного розвитку, який передбачає залучення громади, формування довгострокового бачення розвитку, партнерство, гнучке планування та продумані програми розвитку бізнесу [28].

Розробка політики місцевого економічного розвитку ґрунтується на певних теоретичних і практичних концепціях, що сформувалися в різних країнах світу починаючи з другої половини 70-х років ХХ століття (в табл. 1.1.)

Таблиця 1.1

Концепції місцевого економічного розвитку [31]

Назва концепції	Суть та особливості використання
Економічний розвиток як результат управління	Визнання пріоритетними в МЕР суб'єктивних чинників: характеру, методів та особливостей управління. Водночас найефективнішим у сучасних умовах є демократичний стиль управління, заснований на співпраці, тобто на рівноправних стосунках усіх суб'єктів економічного розвитку (влади, бізнесу, громади) задля досягнення спільно визначених цілей
Економічний розвиток як процес сприяння підприємницькій активності	Роль бізнесу в економічному розвитку є визначальною, якщо порівнювати з органами управління, іншими соціальними групами. Проте саме місцеві органи влади, відповідаючи за підтримку та розвиток підприємництва, можуть забезпечити умови для економічного зростання. Головними чинниками МЕР є капіталовкладення (інвестиції), недоторканність приватної власності, партнерство бізнесу і влади
Економічний розвиток як економічне зростання	Економічний розвиток розглядається як система, що перетворює ресурси — землю, робочу силу і капітал — у валовий внутрішній продукт. Для розроблення політики МЕР формують сталу співпрацю місцевих органів влади з профспілками та бізнес-структурами, ділові інтереси яких пов'язані із цією місцевістю. Завданням МЕР за таких умов є найефективніше використання місцевих ресурсів
Економічний розвиток як реалізація людського потенціалу	Головним завданням економічного розвитку є реалізація людського потенціалу як найважливішого чинника економічного зростання. Підкреслюється, що економіка — це насамперед люди. Через це питання соціальної політики,

	спрямовані на забезпечення якісної освіти, професійної підготовки, покращення якості робочих місць тощо, виходять на перший план
Економічний розвиток як збереження природного й соціального середовища	Визначальним є право суспільства на власне середовище, яке має як соціальні, так і природні характеристики, що доповнюють одна одну. Пріоритет має соціальна відповідальність перед економічною автономією, децентралізоване демократичне управління перед ієрархічними структурами централізованого або корпоративного управління. Під час планування МЕР особливу увагу приділяють не зовнішнім економічним стимулам, а місцевим інтересам і тим внутрішнім можливостям, які сприяють розвитку територіальної громади
Економічний розвиток як спосіб досягнення соціальної справедливості	Соціальні цілі є домінуючими під час вироблення політики економічного розвитку. Досягнення соціальної справедливості доповнює та посилює інші уявлення про економічний розвиток, зокрема підкреслюючи важливість розвитку людських ресурсів, забезпечення соціального партнерства та широкої співпраці людей у громаді. МЕР розглядається як результат спільної діяльності всіх представлених у межах територіальної громади соціальних груп

У довоєнний період дедалі більшого поширення набувала концепція місцевого економічного розвитку на основі децентралізації, з більшою місцевою автономією щодо широкого кола питань, зміщенням фокусу з національної на регіональну чи місцеву політику. Децентралізація стала тим інструментом, який спонукає місцеву владу до вирішення питань місцевого значення, визначенні та використанні конкурентних переваг території та, зрештою, здійснення стратегічного економічного вибору щодо базової моделі розвитку. Застосування цієї концепції місцевого економічного розвитку передбачає:

- вироблення спільного бачення органів публічної влади, бізнесу та громадськості щодо розвитку громади, визначення довгострокових цілей економічного зростання та формування відповідних стратегій розвитку;
- застосування системного підходу до визначення проблем і формування завдань, які мають бути вирішені на місці;
- налагодження співпраці органів публічної влади, громадян і бізнесу щодо стимулювання місцевої ініціативи, залучення й оптимального використання місцевих ресурсів;

- запровадження прозорості, відкритості, публічності в ухваленні рішень щодо задіяння механізмів, інструментів, ринкових й адміністративних стимулів економічного розвитку на місцевому рівні;
- пошук внутрішніх ресурсів і можливостей для розвитку на місцевому рівні;
- розширення простору впливу тієї чи іншої території, створення ефективної взаємодії із зовнішнім середовищем: громадами інших регіонів країни, інших країн, формування партнерств і налагодження міжмуніципального співробітництва;
- створення й реалізація спільних проєктів для підвищення конкурентоспроможності територій (розвиток транспортних коридорів, створення кластерів, індустріальних і технологічних парків) [29].

Механізми та інструменти місцевого соціально-економічного розвитку – це певні заходи, механізми реалізації цілей політики, де серед типових – заходи та види діяльності, які спрямовані на поліпшення збереження та розширення місцевого бізнесу, розвитку підприємництва, залучення бізнесу та інвестицій, розвитку робочої сили та розвитку грошових потоків громади. Кожному з цих взаємопов’язаних інструментів властиві різні заходи, моделі і методи [28, 36].

Сучасні умови війни зумовили участь нових учасників процесу місцевого економічного розвитку в громадах – внутрішньо переміщених осіб та релокованого бізнесу, а також нові типи взаємодії та комунікаційних мереж. Власне тому в умовах війни основними завданнями органів місцевого самоврядування щодо місцевого економічного розвитку є:

- збереження (відновлення) темпів економічного розвитку територіальної громади;
- підтримка місцевого бізнесу та населення;
- розміщення, підтримка і налагодження комунікацій з внутрішньо-переміщеними особами на території громади;
- залучення релокованого бізнесу;
- інтегрування внутрішньо переміщених осіб та релокованого бізнесу в економіку громади[66].

У сучасний період діяльності територіальних громад ряд проєктів (наприклад, програми USAID «ГОВЕРЛА») пропонують спектр інструментів місцевого економічного розвитку, які мають право використовуватись і стимулювати розвиток економіки в громадах на засадах антикризового менеджменту. Підбір інструментів місцевого економічного розвитку (виділено групу інструментів соціальної підтримки) здійснено з огляду на їх ефективність в умовах воєнного і післявоєнного періодів. До таких інструментів відносять : – фінансовий лізинг; – аутсорсинг; – індустріальний парк; – агенція місцевого економічного розвитку; – центр залучення інвестицій; – бізнес-інкубатор; – кооператив; – кластер; – краудфандинг; – револьверний фонд; – соціальне підприємництво; – дуальна освіта; – тимчасове (соціальне) житло; – соціальна підтримка внутрішньопереміщених осіб; – інформаційний супровід і координація діяльності[72]

Кожна територіальна громада є унікальною, тому – логічно, що кожна із них повинен мати, і має, відмінний від інших набір інструментів місцевого економічного розвитку. Незважаючи на це, існують певні механізми та основні інструменти, які визначають напрям будь-якої діяльності з місцевого економічного розвитку. У рамках дослідження «Механізми та інструменти місцевого соціально-економічного розвитку ми зупинимось на таких видах як – програми розвитку, фінансові, грантові, промоційні.

Слід зазначити, що різниця між інструментами місцевого соціально-економічного розвитку в окремих територіальних громадах визначається різним рівнем уваги, яку приділяють кожному з них (у тому числі відсутністю уваги); обсягом окремих заходів і видів діяльності, які здійснюють у контексті кожного інструменту.

1.2. Роль і значення програм соціально-економічного розвитку територіальних громад

Місцевий соціально-економічний розвиток територіальних громад не може ґрунтуватись виключно на ситуативному прийнятті рішень, а повинен розглядатись як складова системи планування розвитку територіальної громади.

В контексті сьогоденної ситуації метою діяльності органів місцевого самоврядування стає збереження (відновлення) місцевої економіки і сприяння поступовому переході від екстреного реагування до досягнення визначених стратегічних цілей (з відповідним вирішенням поточних завдань і планів) соціально-економічного розвитку громади, у першу чергу через впровадження антикризових інструментів місцевого економічного розвитку.

Важливим документом для територіальної громади є Програма місцевого економічного розвитку, яка включає набір конкретних проєктів на середньострокову перспективу (2-4 роки), з відповідним підбором інструментів різних типів.

У Законі України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» подається наступне визначення: «Програма (план) економічного і соціального розвитку – документ, в якому визначаються цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку, засоби та шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена і комплексна система заходів органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне вирішення проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеризуються очікувані зміни у стані економіки та соціальної сфери[27].

Серед форм реалізації регіональної політики особливе значення і місце займають цільові програми соціально-економічного розвитку. Дані програми є інструментом регулювання й управління стратегією економічного, соціального і науково-технічного розвитку, формою господарської діяльності, способом пріоритетної концентрації ресурсів для вирішення першочергових, невідкладних завдань. Склад типової структури цільової програми будь-якого рівня включає: – обґрунтування і характеристика запропонованої для розробки проблеми; – цілі та завдання, система заходів, ресурсне забезпечення, розробка механізму управління і контролю за реалізацією програми, оцінка результативності та очікувана ефективність, соціально-економічні наслідки; – напрями фінансування робіт.

Отже, практична реалізація програм розвитку з конкретно визначеними механізмами та інструментами реалізації дозволяє створити умови для місцевого економічного та соціального розвитку – сприяти розвитку робочих місць, нового бізнесу, реалізації підприємницьких ініціатив мешканців та внутрішньо переміщених осіб, зміцненню / розширенню наявних підприємств, створенню нових можливостей для підприємців, а також поліпшенню якості життя.

1.3. Методичні основи дослідження

Суспільно-географічне дослідження місцевого соціально-економічного розвитку на рівні локальних територій та механізмів й інструментів його забезпечення є багатоетапним процесом пізнання, в основі якого лежать системний, літературний, математико-статистичний, картографічний, порівняльний методи, метод проектів тощо. Деякі методи використовуються на всіх етапах дослідження, тоді як інші мають епізодичний характер та дещо вужче застосування.

Системний підхід є одним із основних методів суспільно-географічного дослідження. Його основна суть зводиться до того, що об'єкт дослідження розглядається як єдине ціле (система) з урахуванням специфіки структури, взаємозв'язків, взаємовідносин усіх складових частин інфраструктури зв'язку, виявлення ролі кожної з них у загальному процесі функціонування. Однією з важливих особливостей системного підходу є розгляд об'єкту як складової полі структурної системи із властивим їй набором компонентів (елементів) і притаманною їй внутрішньою організацією, яка проявляється через взаємозалежну поведінку частин системи в межах цілого [82].

Місцевий соціально-економічний розвиток території можна розглядати як складну систему, що складається з взаємопов'язаних компонентів, які знаходяться у тісних функціональних і територіальних зв'язках. Вивчення зв'язків дозволяє провести розчленування об'єкта на структурні одиниці, тому при дослідженні місцевого соціально-економічного розвитку, зокрема, його інструментів необхідною методологічною «операцією» є застосування структурного аналізу.

Порівняльний метод завдяки співставленню, допомагає виявити спільні та відмінні риси процесів, явищ, головні причини цих відмінностей тощо [82]. Найбільш доцільно застосовувати при аналізі видів інструментів місцевого економічного розвитку, порівнянні їх впливу та ефективності застосування.

Картографічний метод є необхідним для кожного суспільно-географічного дослідження. Він має два різні змісти: 1) як спосіб графічного зображення даних, тобто як засіб ілюстрації отриманих результатів; 2) як метод пізнання залежностей суспільно-географічних процесів і явищ просторового характеру, тобто як власне прийом наукового дослідження [82]. У контексті даної теми застосування картографічного методу дає змогу виявити територіальні диспропорції у рівні розвитку природно-ресурсного, трудового, економічного потенціалу території. Також важливе значення має застосування картографічного методу для представлення локалізації конкретних та об'єктів, відображення обсягів та потоків інвестицій.

Дослідження немислиме без використання методу проектів. Проектний метод – це метод, в основі якого лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі й критично мислити. Він припускає можливість вирішення деякої проблеми і передбачає, з одного боку, необхідність використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки. Методом завбачено певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішити ту чи іншу проблему шляхом самостійних дій із презентацією чи представленням отриманих результатів, що сприяє використанню пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю [46].

Зважаючи на специфіку дослідження під методом проектів розуміють розробку інвестиційних та грантових проектів, які представлені у 3 розділі [52].

Дослідження інструментів місцевого економічного розвитку передбачає широке застосування математико-статистичних методів, які забезпечують перехід від якісних до кількісних характеристик соціально-економічних показників територіальної громади, аналізі та прогнозуванні стратегічного

планування місцевого розвитку з конкретними фінансовими ресурсами [73](використовували у 3 Розділі).

Методика дослідження інструментів місцевого соціально-економічного розвитку передбачає декілька етапів.

На підготовчому етапі обирається об'єкт і предмет дослідження, визначаються їх просторові й часові межі, висвітлюються теоретико-методичні основи дослідження, аналізується стан вивчення проблеми в сучасній науковій літературі. На цьому етапі використовується літературний метод дослідження.

На цьому ж етапі дослідження узагальнюються та уточнюються теоретичні основи дослідження місцевого економічного розвитку.

На другому етапі аналізується вплив різних чинників формування соціально-економічного розвитку конкретної території на основі використання літературного, порівняльного, картографічного, математико-статистичного методів аналізуються соціально-історичні, природно- та суспільно-географічні чинники розвитку.

На третьому етапі дослідження розглядаються особливості та вплив різних інструментів місцевого економічного розвитку (планових, фінансових, промоційних). На цьому етапі дослідження доцільно використовувати порівняльний, математико-статистичний методи, метод проектів, картографічний.

На заключному етапі досліджуються проблеми і визначаються перспективні напрями застосування окремих інструментів місцевого економічного розвитку та формулюються висновки.

Отже, аналіз інструментів місцевого економічного розвитку передбачає проведення дослідження в три основних етапи з використанням таких методів як: системний, літературний, математико-статистичний, порівняльний, картографічний, метод проектів тощо.

РОЗДІЛ 2. УМОВИ Й ЧИННИКИ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БОРАТИНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Місцевий розвиток – багатовимірний і багатоаспектний процес, який розглядається з погляду сукупності різних соціальних, економічних і екологічних цілей. Навіть якщо мова йде тільки про місцевий економічний розвиток, він розглядається спільно з розвитком соціальним, який у свою чергу включає аспекти: зростання виробництва і доходів; зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах; зміни в суспільній свідомості; зміни в традиціях і звичках[79].

Основною метою місцевого соціально-економічного розвитку є поліпшення якості життя населення з пріоритетними векторами трьох найважливіших складових: підвищення доходів, поліпшення здоров'я населення і підвищення рівня його освіти; створення умов, що сприяють зростанню самоповаги людей у результаті формування соціальної, політичної, економічної і інституційної систем, орієнтованих на пошану людської гідності; збільшення свободи людей, зокрема їх економічної свободи.

Соціально-економічний розвиток регіону, з одного боку, – об'єктивний процес, що відбувається під впливом історичних, географічних, ресурсних, демографічних та інших факторів. З другого боку, – це суб'єктивний процес, що здійснюється під впливом управлінських заходів з боку регіональної адміністрації і адміністрації державного рівня. Зміст розвитку різних регіонів дуже різниться, і ця відмінність зумовлена не тільки вихідним рівнем розвитку цих регіонів, але й особливостями кожного з них – виробничою структурою і спеціалізацією, географічним положенням, чисельністю населення, обсягом виробництва [65].

2.1. Економіко - географічне положення та адміністративно-територіальний устрій

Боратинська територіальна громада – частина території Луцького району Волинської області, яка знаходиться на північному заході України (Додаток А).

Громада розташована на північному заході України в південно-східній частині Волинської області. Географічні координати: 50°42'12" північної широти, 25°22'09" східної довготи. Економіко-географічне розташування громади особливо вигідне, що обумовлено безпосереднім межуванням із обласним центром (м. Луцьк) – 5,2 км., до кордонів ЄС відстань складає 93,6 км (від адміністративного центру громади до автомобільного пропуску Устилуг-Зосин). Сусідні обласні центри знаходяться на відстані 76,1 км., до м. Рівне, 153 км., до м. Львів.

Площа Боратинської громади становить 282,65 км², що займає 1,4 % площі Волинської області (Додаток Б). Це одна з найбільших за площею громад області, оскільки сформована з 9 старостинських округів з 24 сільськими населеними пунктами:

- Боратинський старостинський округ включає: с. Боратин (адміністративний центр), с. Новостав, с. Голишів;
- Промінський старостинський округ включає: с. Вербаїв, с. Мстишин, с. Лучиці, с. Коршовець, с. Промінь;
- Гіркополонківський старостинський округ включає: с. Гірка Полонка, с. Полонка, с. Оздів;
- Баївський старостинський округ включає: с. Городище, с. Баїв, с. Цеперів;
- Коршівський старостинський округ включає: с. Коршів;
- Ратнівський старостинський округ включає: с. Ратнів, с. Вікторяни;
- Лаврівський старостинський округ включає: с. Лаврів;
- Радомишльський старостинський округ включає: с. Радомишль, с. Суховоля, с. Романівка;
- Баківцівський старостинський округ включає: с. Баківці, с. Озеряни.

Громада межує з Луцькою міською, Підгайцівською і Городищенською сільськими, Торчинською селищною територіальними громадами Волинської області, а також з Боремельською, Підлозцівською та Ярославичською сільськими територіальними громадами Рівненської області [56, Додаток М].

Через Боратинську територіальну громаду прокладено 17 км., автомобільного шляху національного значення Н 17 (Львів-Радехів-Луцьк), автомобільний шлях територіального значення Т 0303, який проходить через Луцький та Дубенський райони (Луцьк – Радомишль – Демидівка – Дубно).

Загалом, економіко-географічне розташування визначає суттєві переваги громади щодо доступу населення та місцевого бізнесу до розвиненої транспортно-логістичної мережі Волинської області. У визначеному контексті слід зазначити близькість до : – автомобільного шляху міжнародного значення М 19, який поєднує прикордонний перехід Доманове (волинська область) з автомобільним прикордонним переходом Порубне (Чернівецька область). Разом з тим є частиною європейського маршруту Е 85 (Литва – білорусь – Україна – Болгарія – Греція); – автошляху національного значення Н 22 Устилуг (пункт пропуску з Польщею) – Луцьк – Рівне; – автомобільної дороги регіонального значення Р 14 Луцьк – Дольськ.

Загалом, економіко-географічне розміщення визначеної територіальної громади є важливим та вигідним чинником формування економіки й соціального розвитку території.

2.2. Природні умови та природні ресурси

Згідно з геоморфологічним районуванням територія розташована в межах Волинської височини і входить до морфоструктури Луцько-Рівненського лесового пасма. Поверхня Волинської височини в межах досліджуваної території має загальний нахил із півдня на північ та розчленована річковими долинами р. Стир і її приток. Рельєф відноситься до льодовиково-ерозійного типу, в зв'язку з чим він різкопересічений[12, 73].

Серед поверхонь, що утворені болотною акумуляцією, виділяються поверхні в межах вододільних територій і річкових долин. Вони утворюють різні за формою заболочені рівнини, які в межах заплави досягають розмірів 2,0-2,5 км і характеризуються плоским рельєфом із незначним нахилом до русла річки.

Рельєф поверхні хвилясто-горбистий, для нього характерний значний розвиток ерозійних балок, ярів, карстово-суфозійних воронки і западин. Горби

плосковершинні, їх схили пологі й поступово переходять у борти долин і балок. Круті схили характеризуються обривистими ділянками, зсувами. На території сіл Боратин, Новостав, Голишів, Рованці поширені техногенні форми рельєфу [56].

Громада розташована у південній поліській та західній лісостеповій фізико-географічних зонах. Клімат помірно -континентальний, з м'якою зимою і теплим літом. Середньорічні температури: літня + 18 °С, зимова — 8 °С. Кількість опадів: 540–560 мм., які випадають відносно рівномірно впродовж вегетаційного періоду, що сприяє розвитку рослин і сільськогосподарських культур помірного кліматичного поясу. Щороку утворюється сніговий покрив незначної висоти. Відносна вологість повітря в середньому за рік становить 78 %, найменша вона у травні (64 %), найбільша у грудні (89 %). Мінімальна хмарність в серпні, найвища в грудні. Найбільшу повторюваність мають вітри із заходу, найменшу з північного сходу. Найбільша швидкість вітру – у листопаді, найменша – влітку і у січні в середньому становить 4,1 м/с, а у липні – 2,8 м/с [70].

В межах території протікають річки Стир, Черногузка, Полонка, Канал Лаврівський, Злодійка, Сорока. Є джерела та 42 ставки загальною площею водного дзеркала 174,579 га. Гідрографічна мережа громади належить до басейну річки Стир (притока р. Прип'яті, басейн Дніпра). Водойми придатні для купання, риболовлі, водного туризму. Вздовж берегів річок на окремих ділянках обладнані пляжі та зони відпочинку. Наявність долин річок стала базою формування об'єктів природно-заповідного фонду гідрологічного заказника «Черногузка» та загальнозоологічного заказника «Гнідавське болото», якими охороняється заплава р. Черногузки та частина заболоченої заплави р. Стир.

Боратинська громада порівняно із поблизу розташованими громадами області, недостатньо забезпечена мінерально-сировинними ресурсами. Розвіданих корисних копалин – небагато. Важливу роль у структурі природно-ресурсного потенціалу мають нерудні корисні копалини та будівельна сировина. В промисловому відношенні найбільше значення мають поклади крейди (с. Боратин), глини (с. Боратин, с. Новостав, с. Голишів) і піску будівельного (с.

Боратин, с. Рованці, с. Голишів), які придатні для виготовлення цегли, черепиці, що в умовах масового сільського будівництва може використовуватись. На даний момент визначені поклади промислово не використовуються, лише місцевим населенням для особистих незначних потреб. Загалом мінерально-сировинні ресурси становлять приблизно 3 % у структурі сумарного природно-ресурсного потенціалу, а забезпеченість населення мінерально-сировинними ресурсами можна оцінити у 1,5 бали [70].

Землі лісогосподарського призначення займають 5,9% від загальної території і заходить у межах господарської діяльності ДП «Ківерцівський лісгосп». Крім того, знаходяться ліси у кварталі 21 Боголюбського лісництва, площею 12 га. Громада розташована в одному з найменш заліснених регіонів Волинської області, тому лісистість складає лише 5,9%. На території розташоване заповідне урочище «Радомишль», яке створено з метою збереження єдиної на Волині ділянки буково-дубового насадження віком понад 60 років.

Фауністичні ресурси території представлені рибними та медоносними ресурсами, особливо різноманітні є рибні. Промислове значення мають такі види риб як короп, щука, карась, лящ, сом, краснопірка, окунь, головень. На території Боратинської сільської ради сформовано два рибних господарства, що розташовані у с. Боратин та у с. Новостав.

Медоносні угіддя зосереджені в основному на території індивідуальних одноосібних присадибних ділянок, а також на території природних кормових угідь, луків, пасовищ. Загальна площа медоносних угідь складає приблизно 1663,7 га, або 15 % від загальної площі. Фауністичний потенціал у структурі сумарного природно-ресурсного потенціалу становить 1,3 %. Забезпеченість населення фауністичним потенціалом – 62 бали [62].

Ґрунти в межах досліджуваних сіл характеризуються різноманітністю за генезисом, механічним складом, родючістю. Громада розташована в лісостеповій зоні де переважають типові чорноземи і темно-сірі опідзолені ґрунти, а також зустрічаються торфовища низинні та торфово-болотні ґрунти. Ґрунти давно окультурені та використовуються у сільському господарстві, що

призвело до зменшення вмісту гумусу й поживних речовин, погіршення структури, а також розвиткові площинної та лінійної ерозії.

Земельні ресурси Боратинської територіальної громади становлять 20168,09 га, зокрема: – землі житлової забудови (1856,21 га); – землі лісогосподарського призначення – 1185,83 га; – землі під промисловими об'єктами – 764,25 га; – землі рекреаційного призначення – 1,00 га; – землі сільськогосподарського призначення – 16360, 80 га.

Рис. 2.1. Земельні ресурси Боратинської територіальної громади [56]

Загалом, територія громади достатньо забезпечена земельними, водними та природно-рекреаційними ресурсами. Найбільш багаті – фауністичні ресурси, які представлені рибними та медоносними ресурсами.

2.3. Соціально – демографічні чинники

Населення громади на 1 січня 2024 року становило 20,051 тис. осіб, з яких: віком до 5 років – 2100 особи, 6-17 років – 3977 особи, 18-29 років – 2877 осіб, 30-39 років – 3134 особи, 40-49 років – 3094 осіб, 50-59 років – 2113 особи, старше 60 років – 3461 осіб (Додаток В). У загальній структурі населення переважають жінки – 52,31%, а чоловіче населення становить 47,69 % від загальної кількості. Загалом, найбільшу чисельність жителів становлять особи старшого та молодого віку. Налічується 6868 особистих домогосподарств (Додаток Ж). У порівнянні з 2018 р., чисельність населення зросла майже на 2

тис. осіб, а загальна кількість домогосподарств майже на 1000 (6868 од., з яких 5990 од. з реєстрацією місця проживання). Визначені показники відображають концентрацію значного людського ресурсу і високої щільності населення, яка перевищує середньо обласне значення і становить 69,0 осіб/км. кв.

У розрізі населених пунктів динаміка чисельності населення за останні роки також є позитивною, хоча темп приросту різняться у розрізі населених пунктів. Так, найвищим він є у с. Боратин (174,1%), с. Рованці (152,2%), с. Полонка (136,%), тобто в поселеннях, які безпосередньо межують із обласним центром м. Луцьком. У 10 населених пунктах спостерігається від'ємний темп приросту населення (с. Баїв, с. Баківці, с. Коршів, с. Мстишин, с. Озеряни, с. Радомишль, с. Ратнів, с. Романівка, с. Суховоля, с.Цеперів). Загалом, темп приросту по громаді становить 101,8%, що пояснюється позитивним сальдом міграційного процесу (прибуває більше, ніж вибуває). В умовах повномасштабного вторгнення в Україну з лютого 2022 року до Боратинської територіальної громади переїхало 1596 внутрішньо переміщених осіб, з яких 50% – особи молодше працездатного віку. У 2023 році проживало 600 осіб (з них 203 дитини), що формує високий показник (37,6%).

Структура зайнятості трудових ресурсів сіл відображає змішаний функціональний тип сільських поселень (промислових та сільськогосподарських). Для території характерні чітко виражені маятникові міграції у двох напрямках: «Боратинська громада – м. Луцьк – м. Луцьк – Боратинська громада». Місцеве населення задовольняє попит на трудові ресурси не лише громади, а й формує трудовий потенціал м. Луцька, що в значній мірі підвищує інвестиційну привабливість території, сприяє залученню капіталу.

Структура економіки та підприємництва. У громаді переважає торгівельний, індустріальний та аграрний сектори економіки. Провідні сфери промисловості: харчова (9 суб'єктів), виробництво гумових і пластмасових виробів (7 суб'єктів), виробництво іншої неметалевої продукції (6 суб'єктів), виробництво машин і устаткування(5 суб'єктів). Усі ці підприємства мають тривалу історію розвитку.

У структурі економіки сфера переробної промисловості займає 13% та представлена 41 підприємством/

У 2023 році у територіальній громаді функціонувало, сплачуючи податки до місцевого бюджету 1351 суб'єкт господарювання, з яких – 490 є юридичними особами (36,3% від загальної кількості суб'єктів господарювання) та 861 фізична особа-підприємець (63,7%)(Додаток Л).

Аналізуючи структуру економіки Боратинської територіальної громади в розрізі суб'єктів господарювання з числа юридичних осіб, прослідковується залежність їх розміщення у населених пунктах від близькості до м. Луцька. Чверть усіх підприємств зареєстровано у с. Рованцях – 127 юридичних осіб, у с. Боратині та с. Гірка Полонка – 65 та 73 суб'єкти відповідно (разом 28%).

Аналіз структури суб'єктів господарювання юридичних осіб дає змогу констатувати:

– практично кожне третє підприємство (27,7%) функціонує у сфері оптової і роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (83 суб'єкти, зокрема – ТзОВ «Волинь-зерно-продукт» та ТзОВ «Вілія-Трейд», Волинське регіональне торговельне представництво ТзОВ «Укравіт Сайенс Парк», ТзОВ «Волиньфарм», ТзОВ «Автоцентр Захід» тощо); серед підприємств даного напрямку економічної діяльності є і найбільші платники податків до бюджету громади;

– сільського господарства, лісового та рибного господарства – 45 суб'єктів (14,9%), серед яких найбільшими платниками податків до місцевого бюджету – ДП ДГ «Перемога» Волинської ДСГДС НААН України, ТзОВ «Україна-Баїв», СПП «Рать»;

– сферу переробної промисловості представляє 41 суб'єкт господарювання (13,5%) усіх суб'єктів бізнесу юридичних осіб (найбільші – ТзОВ «Kromberg & Schubert Ukraine», ПАТ «Гнідавський цукровий завод», ПП «Фабрика солодоців «Ласка», ТзОВ «Укравіт Сайенс Парк», ДП «Завод якісних металів»);

–транспорту і складського господарства – 34 суб'єкти (11,2%), які теж належать до найбільших платників податків до місцевого бюджету (ТзОВ «Трансденіром», ПП «Транс-Експрес», ТзОВ «Легіт Транс»);

–сферу будівництва – 28 компаній (9,2%), хоча компаній цього виду економічної діяльності немає серед найбільших платників податків до місцевого бюджету.

Населення Боратинської територіальної громади має можливість працевлаштування на території своєї громади. Серед основних роботодавців у громаді: ТзОВ «Кромберг енд Шуберт Україна ЛУ», ТзОВ «Волинь-зерно-продукт», ПП «Фабрика солодощів Ласка», ПрАТ «Гнідавський цукровий завод», СГПП «Рать». Зокрема, лише на ТзОВ «Кромберг енд Шуберт Україна ЛУ» заявлено 5000 робочих місць Ці підприємства – серед основних платників податків до місцевого бюджету.

Мережа торгівельних закладів налічує 93 одиниці, які продають різні групи товарів. Найбільше таких закладів у с. Рованці (16), с.Боратині(12) та с. Гірка Полонка (15), які знаходяться поблизу м.Луцьк, у решті– по 1-2, а у с.Вікторяни, с.Озеряни, с.Романівці їх взагалі немає. У сфері *громадського харчування* в громаді функціонує 15 закладів, з яких 6 – у с.Рованці, 4 – у с. Гірка Полонка, 2 – у с.Полонка та по одному закладі у с.Боратин, с.Лаврів, с. Радомишль. Побутовим обслуговуванням населення займається 16 суб'єктів господарської діяльності, які надають побутові та інші види послуг.

Дорожня і транспортна інфраструктура. Загальна протяжність доріг у громаді – 343 км, з яких за видом покриття: 172 км – асфальтні; 57 км – чорнощобенові; 34 км – білощобенові; 60 – ґрунтові; 20 км – покриті бруківкою [56].

Сучасна автобусна маршрутна мережа громади налічує 12 маршрутів. До окремих населених пунктів громади також можна дістатися іншими маршрутними таксі. На території всіх населених пунктів обладнано 112 зупинок громадського транспорту.

Комунальна інфраструктура. Усі населені пункти громади газифіковано та електрифіковано. Загальна протяжність мереж вуличного освітлення становить 158 км. Мережі водопостачання наявні у с. Баїв, с.Боратин, с. Голишів, с.Коршів, с.Лаврів, с.Новостав, с.Радомишль, с.Ратнів, с.Рованці, с.Гірка Полонка, с.Полонка. Каналізування переважно індивідуальне, система централізованого каналізування наявна у с. Ратнів (загальна протяжність мережі, яка обслуговує 30 будинків становить 3 км), с.Гірка Полонка (загальна протяжність мережі становить 3,3 км), с.Рованці [56].

Для вирішення побутових проблем населення функціонують два комунальних підприємства – КП «Боратин» та ВКП «Грань». ВКП «Грань» - виробничо-комунальне підприємство Боратинської сільської ради, яке надає послуги з водопостачання у селах Гірка Полонка, Оздів, Баїв, Ратнів, Коршів та Радомишль, а також послуги з водовідведення у с. Гірка Полонка. КП «Боратин» займається наданням послуг зі збирання та вивезення ТПВ, благоустроєм територій, утриманням доріг, наданням послуг населенню, здійсненням сільськогосподарських та інших механізованих робіт.

Мережа *сервісів отримання адміністративних та інших послуг* у громаді представлена Центром надання адміністративних послуг Боратинської сільської ради (центральний офіс – Боратин, ТП – Гірка Полонка, ВРМ - Баїв, Баківці, Коршів, Лаврів, Промінь, Радомишль, Ратнів),

До послуг населення 8 *поштових відділень* «Укрпошта» (с.Баїв, с.Боратин, с.Гірка Полонка, с.Коршів, с.Лаврів, с.Промінь, с.Радомишль, с.Ратнів), пересувне поштове відділення «Укрпошта» у с.Баківці й 2 відділення «Нова пошта» (с.Рованці, с.Боратин). У громаді також функціонує ветеринарна дільниця (с.Баківці), ветеринарна аптека (с.Боратин), приватний нотаріус (с.Боратин), стоматологічний кабінет (с.Ратнів), соляна шахта (с.Боратин), перукарня с.(Боратин). Безпеку на території забезпечують 2 поліцейських офіцерів громади, є станція поліції (с. Боратин) [56].

Освіта. На території громади функціонує 8 дошкільних навчальних закладів у с.Боратин, с.Баїв, с.Коршовець, 2 заклади обслуговують потреби с.

Гірка Полонка, с.Коршів, с.Ратнів, с.Лаврів. Загалом у них виховується 475 дітей, працює 59 педагога і 73 технічних працівників. Мережа загальної середньої освіти представлена 10 закладами у с. Гірка Полонка, с.Боратин, с.Рованці, с.Баїв, с. Радомишль, с. Лаврів, с. Ратнів, с. Мстишин, с. Промінь, с. Коршів, у яких навчається 2625 учнів, працює 284 педагога і 124 технічних працівника [83].

Культура громади є колективним благом і доробком місцевих жителів, продуктом творчих зусиль усіх її поколінь. Осередками, де активно створюються та поширюються суспільно-культурні цінності у Боратинській громаді є 9 клубів/будинків культури (с.Гірка Полонка,с. Новостав, с.Городище, с.Ларів, с.Ратнів, с.Коршів, с.Радомишль, с.Озеряни, с.Баківці), 10 бібліотек (с.Боратин, с.Промінь, с.Коршовець, с.Городище, с.Гірка Полонка, с.Ратнів, с.Лаврів, с.Баківці, с.Радомишль, с.Коршів), Дитяча школа мистецтв (с.Гірка Полонка) та філія у с.Новостав, музей історії села Баїв та Волинського бджільництва, музей-скансен села Гірка Полонка. При закладах діють народні аматорські хорові колективи, вокальні групи, також функціонують творчі гуртки, танцювальні колективи, духові оркестри.

Ось уже декілька років у громаді організовується Фестиваль Боратинської громади. Це подія, яка об'єднує навколо себе жителів та гостей громади для культурного спілкування, розваг і відпочинку. Тематикою фестивалів було: 2018 рік – перший об'єднавчий фестиваль нової громади, рекорд України з набивання м'яча, гурт «Цвіт Кульбаби»; 2019 рік – еко-фестиваль з гутірками та майстер-класами, рекорд України з викладання найбільшої карти з вишитих рушників, гурт «Лісапетний батальйон»; 2020 рік – авто-фестиваль, зйомка і показ унікального фільму про людей громади, відео-привітання від Олега Винника; 2021 рік – етно-фестиваль, виступ Руслани, рекорд – символ 30-ї річниці Незалежності України у вигляді айдентики з квітковими орнаментами усіх регіонів України; 2022 рік – онлайн-фестиваль, кількогадинний марафон до дня Незалежності України на YouTube-каналі громади; 2023 рік – благодійний мистецький фестиваль «ARTилерія».

Охорона здоров'я. На території громади функціонує 4 амбулаторії сімейної медицини (с. Боратин, с. Гірка Полонка, с. Лаврів, с. Баїв), 7 діючих фельдшерсько-акушерських пунктів (с.Оздів, с.Полонка, с.Радомишль, с.Мстишин, с.Промінь, с.Ратнів,с. Рованці). За даними Національної служби здоров'я України з лікарями у громаді декларації на отримання медичних послуг підписали 10991 особа, тобто рівень охоплення населення становить 56,0%. [58].

Соціальний захист населення. Для надання послуг соціального захисту населення у громаді працює Служба у справах дітей, сім'ї та соціального захисту населення. Соціальним паспортом зазначено, що у 2024 році у громаді проживало – 630 осіб з інвалідністю; 113 одиноких матері; 31 дитина, позбавлена материнського піклування; 3464 особи похилого віку; 38 учасників бойових дій, які брали участь у бойових діях на території інших держав; діяло 2 будинки сімейного типу, у яких 13 вихованців; 24 ліквідатори та потерпілі 1 категорії(дружини померлих ліквідаторів) та потерпілі 1 категорії наслідків аварії на ЧАЕС; 140 дітей з інвалідністю; 484 багатодітних сім'ї; 4 вихованців прийомних сімей; 670 учасників бойових дій(ті хто служить, станом на 01.01.2024р.).

Сільська рада активно приймає та реалізовує численні програми в сфері соціального захисту населення та підтримки незахищених верств населення (соціального захисту дітей, профілактики бездоглядності та правопорушень у дитячому середовищі; забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; соціального захисту населення, тощо). З моменту прибуття у громаду у 2023 році ВПО громада взаємодіє з організаціями та міжнародними партнерами для надання соціально-психологічної та фінансової (програми грошової допомоги ВПО від міжнародних організацій) допомоги ВПО.

Спортивна інфраструктура представлена спорткомплексом с. Боратин площею 4,9 га, 8 стадіонами/спортивними полями (с.Боратин, с.Гірка Полонка, с.Городище, с.Промінь, с.Голишів, с.Лаврів, с.Ратнів, с.Рованці) і 30 дитячими спортивно-ігровими майданчиками. На території громади функціонують багато

спортивних секцій та гуртків. Найбільш чисельні – туризм, спортивне орієнтування, футбол, легка атлетика, волейбол, фітнес, біатлон, веслування на байдарках і каное [56].

Громадський сектор у громаді представлений потужним реабілітаційним комплексом «АГАПЕ УКРАЇНА» у с.Боратин (добровільна, неприбуткова громадська організація, яка служить людям з інвалідністю) та Волинським обласним благодійним фондом «Дитяча місія. Україна» у с. Лаврів. Також зареєстровано 7 благодійних фондів та громадських організацій, взаємодія органу самоврядування з якими відбувається на різному рівні: благодійний фонд «Дитяча місія. Україна», ГО «Фундація розвитку сільської молоді», ГО «Асоціація громадських радників України», ГО «Європейський вектор Волині», Всеукраїнська спілка учасників бойових дій в АТО «Побратими України», Національна спілка краєзнавців України, ГО «Думай і дій для України».

Отже, проаналізувавши об'єктивні процеси, зокрема – чинники та умови місцевого економічного розвитку Боратинської громади можна дати оцінку регіональному потенціалу, діючому господарському механізмові та особливостям соціально-економічного розвитку визначеної території.

РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БОРАТИНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Бюджетна діяльність, як механізм забезпечення та реалізації місцевого соціально-економічного розвитку

Аналіз фінансового забезпечення місцевого розвитку Боратинської територіальної громади, як і у цілому української практики фінансування місцевого соціально-економічного розвитку, відображає, що найпоширенішими є бюджетні інструменти (бюджетні ресурси). Бюджетні ресурси – це кошти місцевого бюджету і бюджетів вищих рівнів, спрямовані на фінансування потреб місцевого економічного розвитку, спільною ознакою яких є відсутність боргових зобов'язань. Використання бюджетних ресурсів передбачає такі інструменти їх реалізації: цільові субвенції, місцеві цільові програми, податкове стимулювання, муніципальне замовлення, міжмуніципальне співробітництво [29]. Особливе значення серед інструментів надання грошової допомоги місцевим бюджетам із центрального чи іншого місцевого бюджету, що має конкретне цільове призначення мають субвенції, які є поширеною практикою господарювання територіальних громад і за сутністю своєю є міжбюджетним трансфертом, який передають на програми й заходи, спрямовані на підтримку законодавчо гарантованого мінімуму соціальної забезпеченості населення територій, де такий мінімум не забезпечується власними та закріпленими бюджетними доходами з об'єктивних причин (загальна субвенція), чи на певну мету соціально-економічного розвитку (інвестиційна субвенція) [47].

Основою формування бюджету Боратинської територіальної громади є соціально-економічний розвиток громади.

За показниками фінансового стану та фінансової спроможності Боратинська територіальна громада за останні 5 років займає передові позиції у Волинській області(Табл.3.1.)

Табл.3.1.

Місце Боратинської громади в регіоні за показниками фінансової спроможності за 2022 рік*

Показник	Боратинська громада	У середньому громади Волинської області	Місце Боратинської громади в рейтингу громад регіону
Доходи загального фонду бюджету на 1 мешканця, тис. грн	13801	5218	3
Дохідність земель (співвідношення плати за землю до площі території громади), тис. грн	2,757	1,954	15
Надходження місцевих податків і зборів на 1 мешканця, грн	2548	1183	2
Питома вага місцевих податків і зборів у доходах загального фонду, %	18,5	22,7	-
Фіскальна віддача території (співвідношення надходжень загального фонду до площі території громади), тис. грн/км ²	48,0	22,5	4
Видатки на 1-го жителя, тис. грн	12817	8998	3
Капітальні видатки на 1-го жителя, грн	337	467	27
Видатки на утримання апарату управління на 1-го мешканця, грн	1673	1101	2
Базова/реверсна (+/-) дотація на 1 мешканця, грн	-204,9	+402,0	1

* Згідно [56]

В умовах війни, за період з 2022-2024 років, спостерігалось зростання доходів бюджету Боратинської громади внаслідок збільшення надходжень власних доходів, водночас – у громаді спостерігалось суттєве зниження обсягів видатків.

Загалом, бюджет громади характеризується значно нижчим рівнем залежності від державного бюджету: частка міжбюджетних трансфертів у доходах становить 24,5%; по громадах Волинської області у середньому – 35,5%.

Доходи бюджету Боратинської територіальної громади на 73,7% формуються завдяки сплаченим податкам. Частка податкових надходжень у доходах місцевого бюджету порівняно з часткою цього типу доходів по громадах Волинської області (60,2%) суттєво вища – на 13,1 в. п. Досліджуючи структуру податкових надходжень та аналізуючи, які податки відіграють основну роль у наповненні бюджету громади, можна констатувати: надходження від ПДФО становлять 78,8% податкових доходів – частка податку дещо вища, ніж в середньому по регіону (73,2%). При цьому, 20 найбільших підприємств територіальної громади забезпечують понад 83% надходжень податку до бюджету громади. У довоєнний період (2021 рік) вищою була частка акцизу на пальне у структурі податкових доходів бюджету громади (6,1%) порівняно з середнім значенням по області (4,9%). Суттєве зниження частки акцизу на пальне у 2022 році (Боратинська ТГ – 1,2%; ТГ Волинської області – 1,1%) порівняно з 2021 роком (Боратинська ТГ – 6,1%; ТГ Волинської області – 4,9%) пов'язано зі скасуванням податку у березні 2022 року для стабілізації цін на пальне в країні та його «поверненням» лише у вересні 2022 року.

За період 2023-2024 років бюджетні показники дещо знизились. Так, Доходи громади у 2023 році склали 356 756 624 грн., тоді коли у 2024 році 353 802 154 грн, що майже на 3 млн. грн., менше. Відповідно, це призвело до зменшення на 1866 грн., доходів бюджету на 1 мешканця (у 2023 році – 19149 грн., у 2024 році – 17 283 грн.).

Що стосується видаткової частини бюджету, то у 2023 році загальна їх сума становила 297 491 638 грн., а у 2024 році повинна скласти 343 722 154 грн. Найбільше фінансування завжди має освітня галузь. Так, у 2024 році – 162 755,4 тис. грн (з них на оплату праці 133 378,6 тис. грн., на оплату енергоносіїв 6 650,7 тис. грн., інші видатки 22 726 тис. грн.). Освітня субвенція (з бюджету іншого вищого рівня) складала (2023 рік – 66 480 700 грн., 2024 рік – 80 726 100 грн.),

що у розрахунку на одного учня становила 25 817 грн. у 2023 році та 31 570 грн., у 2024 році., при цьому загальна чисельність школярів зменшилась на 18 осіб.

Окрім того, у структурі видатків бюджету економічна діяльність (видатки розвитку: дороги, діяльність комунальних підприємств, будівництво та реконструкція закладів бюджетної сфери) складала 83 208,0 тис. грн., а інші видатки (заходи з територіальної оборони, здійснення підтримки військових частин, подолання наслідків стихійного лиха) – 72 079,7 тис. грн.

3.2. Стратегічне планування

Особливості місцевого господарювання передбачають різні форми планування, як системну технологію обґрунтування та ухвалення важливих рішень щодо місцевого розвитку, визначення бажаного майбутнього стану визначеної локації та способу його досягнення, що базується на ситуаційному аналізі зовнішнього оточення території та її внутрішнього ресурсного потенціалу і полягає у формуванні узгоджених з територіальною громадою дій, на реалізації яких концентруються зусилля, ресурси основних суб'єктів місцевого розвитку [79; 82].

Стратегічне планування є одним з ключових інструментів місцевого економічного розвитку, адже це показник готовності керівництва взяти на себе відповідальність за майбутнє території та соціально-економічний розвиток його територіальної громади. У сучасний період, стратегічний документ громади – це найбільш адекватний інструмент реагування на невизначеність зовнішнього середовища і формування сприятливого для розвитку економіки місцевого ділового клімату, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність і матеріально-фінансову самодостатність території на заміну державної допомоги [51]. Розробка стратегічного документу – це не односторонні зобов'язання місцевої влади перед населенням, а організація конструктивного діалогу органів місцевого самоврядування, державної влади, населення і підприємств, розташованих на території, з метою її розвитку. Цей процес сприяє зміцненню іміджу території у населення і потенційних інвесторів як такої, що

має перспективне майбутнє. Крім того, стратегічний документ – ефективний засіб лобіювання інтересів території на регіональному і національному рівнях.

Основні стратегічні цілі та пріоритети розвитку територіальної громади визначені у «Стратегії розвитку Боратинської сільської територіальної громади до 2027 року та Плані заходів на 2024-2027 роки з реалізації стратегії розвитку Боратинської сільської територіальної громади на період до 2027 року». Цей документ був розроблений у 2023 році спільними зусиллями створеної в громаді робочої групи з розробки Стратегії розвитку Боратинської громади та експертів проєкту «Стратегічний аналіз і рекомендації з розширення можливостей органів місцевого самоврядування і громад за допомогою відповідних стратегічних документів». Така реалізація проєкту стала можливою завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та Проєкту USAID «ГОВЕРЛА».

Даний документ складається із Змісту; Вступу; Розділ 1. Аналітична частина (Параграфи: Історичний розвиток територіальної громади та історико-культурна спадщина; Географічне розташування і загальна характеристика громади; Природно-ресурсний потенціал; Демографія та ринок праці; Розвиток інфраструктури; Архітектура та містобудування; Економічний розвиток та підприємництво; Аналіз фінансово-бюджетного стану та бюджету територіальної громади; Органи самоорганізації населення та громадські об'єднання; Результати опитування заінтересованих сторін; Інформація щодо відповідності Регіональній стратегії розвитку, огляд діючих стратегічних та програмних документів); Розділ 2. SVOT-аналіз; Розділ 3. Сценарії розвитку територіальної громади; Розділ 4. Стратегічне бачення розвитку територіальної громади; Розділ 5. Стратегічні, оперативні цілі та завдання розвитку територіальної громади; Розділ 6. Узгодженість стратегії з державними та регіональними стратегічними документами та переліку 37 таблиць, які розподілені по розділах, а також відповідно розділів – 22 рисунків.

Стратегія розвитку Боратинської громади на період до 2027 року сформовано відповідно законодавчо-нормативних документів України для порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та

оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад, затверджених наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 21.12.2022 № 265. Також цей документ узгоджується зі стратегічними і оперативними цілями стратегічних документів державного та регіонального рівня: Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695) та Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року (затверджено рішення сесії Волинської обласної ради від 13.10.2020 № 32/3).

Для організації процесу стратегічного планування і розробки Стратегії розвитку Боратинської сільської територіальної громади у грудні 2022 року було утворено Робочу групу з розробки Стратегії розвитку Боратинської сільської територіальної громади на період до 2027 року під керівництвом сільського голови Сергія Яручика, а також задіяні представники органів місцевого самоврядування та регіональної влади, бізнесу, соціальних закладів, представники громадянського суспільства і у тому числі представники зазначеного проекту.

Стратегія громади повинна задовільняти потреби бізнесу й громадськості (виявлені при анкетуванні зацікавлених жителів у жовтні 2022 року-лютий 2023 року) і є процесом публічним та обговорюваним.

Таким чином, зазначений документ враховує спільні інтереси та бачення розвитку визначеної сільської громади, зорієнтований на забезпечення місцевого економічного розвитку і поліпшення рівня життя й добробуту її мешканців.

3.3. Аналіз Програми економічного та соціального розвитку

Програма економічного та соціального розвитку Боратинської сільської ради на 2024 - 2026 роки (далі - Програма) є документом, що визначає с цілі та пріоритети розвитку територіальної громади на коротко- та середньостроковий період (3 - 5 років), конкретизує завдання та заходи у рамках таких цілей та пріоритетів, відповідальних виконавців та строки виконання заходів, обсяги фінансування, джерела фінансування та індикатори (показники) оцінки результативності виконання заходів Плану [42, 56].

Метою програми, у широкому контексті є зростання добробуту та підвищення якості життя населення громади за рахунок забезпечення позитивних структурних зрушень в соціальній і культурній сферах, а також в економіці – підвищення її конкурентоспроможності. Громада повинна ефективно відповідати таким зовнішнім викликам як глобалізація економіки, підвищення мобільності трудових ресурсів, посилення конкуренції за інвестиції та розвиткові ресурси. Першочерговим викликом є згуртування місцевих жителів та забезпечення рівномірного розвитку всіх населених пунктів громади.

У Програмі економічного та соціального розвитку Боратинської сільської ради на 2024-2026 роки визначені такі стратегічні цілі:

Ціль 1: Конкурентоздатна економіка громади

Оперативна ціль 1.1. Формування інвестиційної привабливості громади

- Інвентаризація та підготовка об'єктів для залучення інвестицій. Формування комфортного бізнес-клімату у громаді
- Маркетинг територій, просування бренду громади. Розвиток каналів комунікації

Оперативна ціль 1.2. Створення умов для розвитку бізнесу, розвиток туризму

- Налагодження ефективної взаємодії з місцевими суб'єктами господарювання. Розвиток підприємницьких здібностей населення і молодіжного підприємництва
- Підтримка інфраструктури переробки с/г продукції, а також їх збуту, розвиток фермерських господарств
- Розвиток туризму. Підготовка та впровадження концепції «Туризм вихідного дня»

Ціль 2: Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя мешканців громади

Оперативна ціль 2.1. Розвиток людського капіталу

- Формування та розвиток сучасної мережі дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти
- Розвиток системи соціального захисту населення. Реабілітація

- Покращення стану здоров'я населення шляхом підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування
- Трансформація культурного простору громади, створення унікальних культурних продуктів
- Розвиток фізичної культури та спорту, популяризація здорового способу життя
- Забезпечення національно-патріотичного виховання населення

Оперативна ціль 2.2. Розвиток системи урядування та надання адміністративних послуг

- Удосконалення системи управління громадою. Забезпечення функціонування ЦНАП
- Залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування та підтримка місцевих ініціатив

Ціль 3: Сталий розвиток території

Оперативна ціль 3.1. Інженерна інфраструктура громади

- Будівництво, реконструкція, ремонт приміщень та зміцнення й оновлення матеріально-технічної бази комунальних підприємств
- Утримання та розвиток дорожньої інфраструктури, модернізація та будівництво систем вуличного освітлення
- Забезпечення безперебійного водопостачання, водовідведення, теплозабезпечення, електропостачання, мобільного та інтернет-зв'язку

Оперативна ціль 3.2. Збереження навколишнього середовища

- Здійснення заходів з благоустрою, екологічної безпеки та збереження навколишнього середовища
- Впровадження системи енергоменеджменту у громаді
- Підвищення культури поведінки з ТПВ

Оперативна ціль 3.3. Планування розвитку територій

- Оновлення та виготовлення планувальних, містобудівних документів
- Відповідно до цілей розвитку Боратинської громади розроблені завдання та заходи щодо реалізації Програми економічного та соціального розвитку на 2024-2026 роки (Додаток К).

Реалізація програми можлива за умови одночасного виконання завдань різними структурними підрозділами Боратинської сільської ради.

Заходи, які включені, фінансуватимуться із місцевого бюджету, так і з цільових коштів із бюджетів вищого рівня (коштів державного бюджету; коштів галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери в регіонах; субвенцій, інших трансфертів із державного та обласного бюджетів місцевим бюджетам; коштів міжнародної технічної допомоги; коштів інвесторів, власних коштів підприємств та інших джерел не заборонених чинним законодавством).

Видатки на виконання заходів щороку визначатимуться при формуванні показників місцевого бюджету. Пріоритетність фінансування заходів і завдань Програми (об'єктів) відповідає порядковому номеру розділу та заходу, визначається з урахуванням наявного фінансового ресурсу місцевого бюджету, відповідності пріоритетним напрямкам розвитку громади[56].

3.4. Цільові програми та механізм їх фінансування

Цільові програми є одним із найпоширеніших інструментів фінансування місцевого соціально-економічного розвитку громади які передбачають здійснення послідовних заходів для підвищення ефективності місцевої економіки загалом або її окремих складників, а також вирішення певних проблем (наприклад, створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва, підвищення інвестиційної привабливості, розвиток ЖКГ, реконструкцію інженерної або розвиток транспортної інфраструктури, упровадження енергоощадних заходів тощо) місцевого розвитку [76].

За період з 2022 року у Боратинській територіальній громаді діяли 15 цільових програм місцевого розвитку, які за терміном реалізації є середньостроковими (3-4 роки)

Так, Боратинською територіальною громадою було прийнято для виконання ряд цільових Програм розвитку соціально-економічного та природоохоронного характеру, ось найважливіші з них:

- Правила благоустрою територій населених пунктів Боратинської сільської ради (10. 07. 2020 року, № 16/11), діюча;
- Програма соціального захисту дітей, профілактики бездоглядності та правопорушень у дитячому середовищі на території Боратинської сільської ради на 2020-2024 роки (10.07.2020 року, № 16/8), діюча;
- Програма соціального захисту населення Боратинської сільської ради на 2024-2026 роки (22.12.2023 року, № 20/8), діюча;
- Програма розвитку фізичної культури, спорту та національно-патріотичного виховання населення Боратинської територіальної громади на 2024-2028 роки (22.12.2023 року, № 20/8), діюча;
- Програма розвитку культури Боратинської сільської ради на період 2024-2028 років (22.12.2023 року, № 20/7), діюча;
- Програма для кривдників Боратинської територіальної громади на 2024 – 2027 роки (29.03.2024 року, № 21/3), діюча;
- Програма фінансової підтримки комунального підприємства «Боратин» Боратинської сільської ради на 2024 рік (22.12.2023 року, № 20/11), діюча;
- Програма заходів щодо забезпечення особистої безпеки громадян та протидії злочинності на території Боратинської територіальної громади на 2024 рік (22.12.2023 року, № 20/18), діюча;
- Програма оздоровлення та відпочинку дітей Боратинської сільської ради на 2024 – 2026 роки (22.12.2023 року, № 20/6), діюча;
- Програма надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування після досягнення 18-річного віку на території Боратинської сільської ради на 2024-2026 рік (22.12.2023 року, № 20/5), діюча;
- Програма забезпечення виконання заходів мобілізаційної підготовки, підготовки молоді до військової служби, проведення призову громадян на військову службу, приписки громадян до призовної дільниці та соціальної підтримки сімей військовослужбовців, які прийняті на військову службу за

контрактом на території Боратинської сільської ради на 2024-2026 роки (22.12.2023 року, № 20/10), діюча;

- Програма підтримки та розвитку молодіжної політики Боратинської сільської ради на 2024-2028 роки (22.12.2023 року, № 20/9), діюча;
- Програма захисту населення і території Боратинської сільської ради від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2024-2025 роки (22.12.2023 року, № 20/14), діюча;
- Програма Відшкодування різниці в тарифі на послуги централізованого водовідведення виробничо-комунального підприємства «Грань» при Боратинській сільській раді на 2024 рік (22.12.2023 року, № 20/12), діюча;
- Програма благоустрою населених пунктів Боратинської сільської ради на 2024-2026 роки (22.12.2023 року, № 20/15), діюча;
- Комплексна програма розвитку галузі агропромислового комплексу боратинської сільської ради на 2024-2026 роки (22.12.2023 року, № 20/13), діюча.

Аналіз програмних документів, які реалізовувались (продовжують донині деякі з них) є програмами підтримки соціальної сфери та житлово-комунального господарства. На забезпечення безпосередньо економічного розвитку розроблено лише дві – розвитку агропромислового комплексу, економічного і соціального розвитку громади.

Кожна місцева цільова програма враховує й відображає особливості місцевої економіки, містить специфічні завдання із формування сприятливих умов для діяльності у сфері місцевого економічного розвитку громади. Завдяки місцевим цільовим програмам, як комплексному інструменту, Боратинській громаді вдається досягти помітних результатів у місцевому економічному розвитку: сприяють об'єднанню зусиль і ресурсів багатьох суб'єктів для створення нових робочих місць, збереження та розвитку людського капіталу, диверсифікації місцевої економіки.

Реалізація визначених програм передбачає діяльність і виконання одночасно багатьох завдань різними структурами Боратинської сільської ради за участі партнерських організацій, що ставить перед керівництвом громади питання раціонального управління цим доволі складним процесом.

Перевірка реалізації здійснюється щоквартально, при цьому аналізується аналітика показників та коштів від відповідальних виконавців, представлення їх сільському голові, виконавчому комітету та депутатському корпусу Боратинської сільської ради.

Заходи, які включені до цих Програм, можуть фінансуватись як із місцевого бюджету, так і цільовими коштами із бюджетів вищого рівня. Відповідальність за здійснення фінансово-платіжних операцій покладається на головних розпорядників коштів. Механізм фінансового забезпечення реалізації Програм може здійснюватися за рахунок: – коштів місцевого бюджету; – коштів державного бюджету; – коштів галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери в регіонах; – субвенцій, інших трансфертів із державного та обласного бюджетів місцевим бюджетам; – коштів міжнародної технічної допомоги; – коштів інвесторів, власних коштів підприємств та інших джерел не заборонених чинним законодавством. Видатки на виконання заходів Програми щороку визначатимуться при формуванні показників місцевого бюджету.

3.5. Міжмуніципальне співробітництво

Як один з інструментів місцевого соціально-економічного розвитку є міжмуніципальне співробітництво. Міжмуніципальне співробітництво – партнерство двох або більше територіальних громад, які погоджуються співпрацювати й об'єднувати певні ресурси для отримання взаємної вигоди, яка була б недосяжною в разі їх самостійної діяльності [43]. Боратинська громада має практику застосування цього інструменту місцевого

економічного розвитку з 2019 року, коли спільно з Луцькою та Княгининівською територіальними громадами було укладено Меморандум про партнерство, основна мета якого – максимально продуктивне використання потенціалу територіальних громад за умов тісної співпраці, встановлення режиму партнерства та добросусідства.

У рамках ініціативи «Партнерство між міськими та сільськими територіальними громадами, як ефективний інструмент місцевого економічного розвитку» Інституту громадянського суспільства громадами спільно підготовлено проект «Створення туристично-рекреаційної мережі міста Луцька та прилеглих сіл». Проект передбачає облаштування рекреаційних зон у місті Луцьку, на територіях Боратинської та Княгининівської територіальних громад Луцького району, створення цілісної рекреаційної мережі на основі еко-туристичного кластеру [56].

3.6. Співпраця з міжнародними та громадськими організаціями, грантова діяльність

Боратинська територіальна громада є активним учасником численних міжнародних та вітчизняних проєктів, у тому числі із залученням міжнародної технічної допомоги та фінансових ресурсів багатьох організацій. Зокрема, за останні 5 років було реалізовано більше 20 проєктів.

Грантові інструменти є важливою складовою підтримки місцевого економічного розвитку Боратинської громади. Грантові інструменти фінансування місцевого економічного розвитку відрізняються від інших тим, що ресурси надаються на безоплатній та безповоротній основі, тобто надавач відповідних ресурсів (донор) не очікує взамін отримання певних благ, преференцій чи вигід. Натомість ресурси надаються для досягнення цілей, спрямованих загалом на благо всього суспільства або певних суспільних груп. Донорами є міжнародні організації, уряди, державні установи, комерційні структури, громадські некомерційні організації, приватні благодійні фонди або організації [80, 81].

Серед грантових інструментів фінансування місцевого економічного розвитку, які активно використовує Боратинська громада можна виокремити

міжнародну технічну допомогу та грантові програми. Міжнародна технічна допомога – ресурси та послуги, які відповідно до міжнародних договорів надають донори на безоплатній і безповоротній основі з метою підтримки розвитку країни і можна залучати у вигляді: майна, перелік якого визначають у програмах і проєктах, прав інтелектуальної власності, фінансових ресурсів в іноземній валюті або національній валюті, інших ресурсів, не заборонених законодавством[85].

Грантові програми – це сукупність фінансових ресурсів, які отримувачам надають безповоротно для реалізації соціального проєкту, благодійної програми, проведення наукових досліджень, навчання або ж підвищення кваліфікації та інших суспільно корисних цілей із обов’язковим етапом звітування щодо їх використання на визначені цілі. Гранти, так само як і міжнародна технічна допомога, можуть надавати у вигляді майна, робіт чи послуг, а також фінансових ресурсів (проте переважає майно та грошова форма) [80].

Боратинська громада успішно здійснює грантову діяльність, співпрацює з декількома фондами та організаціями, що надають фінансову підтримку, спрямовану на вирішення проблем територіальної громади та реалізацію проєктів розвитку території. Впродовж 2018-2024 років на території Боратинської громади було реалізовано до 30 проєктів місцевого розвитку, найважливіші з яких подано у табл.3.2. .

Таблиця 3.2.

Проєкти міжнародної технічної допомоги, грантові програми*

Назва проєкту, роки реалізації	Партнерська організація	Характеристика, за наявності інформації – обсяг залученого фінансування(грн)
«Сортую сміття, бо ціную громаду», 2019-2020рр.	Міжнародний фонд GIZ	Підвищення рівня екологічної свідомості жителів громади, впровадження сортування сміття і компостування, проведення еко-фестивалю, 212 000
«Створення шкільних служб порозуміння», 2019р.	Інститутом миру і порозуміння, благодійна організація	

	«Партнерство кожній дитині»	Обладнання центрів вирішення конфліктів на базі трьох шкіл громади. 109 000
«Покращення якості надання адміністративних послуг»,2018-2020рр.	Програма U-lead з Європою	Інституційна та фізична підтримка у створенні ЦНАП (реконструкція приміщення, закупівля меблів та обладнання, навчання персоналу) 700 000
«Розвиток громад»,2019р.	Американське урядове агентство «Корпус миру США в Україні»	Залучення двох волонтерів до роботи над розвитком громади Нефінансовий внесок
«Логопедичний пункт Боратинської громади»,2019р.	Фонд Родини Богдана Гаврилишина	Створення логопедичного пункту, де фахівці езкоштовно надають допомогу у виправленні вад мовлення 6 900
«Громада спільних дій»,2020р.	Компанія MLS group	Покращення системи управління, шляхом використання ґрунтовної аналітики та залучення громадян до ухвалення рішень 5 000 + нефінансовий внесок
«Діалог поколінь – створення простору для міжкультурного обміну»,2021р.	Британська рада в Україні	Проведення навчань, тренінгів для жителів громади різних вікових і соціальних груп, 31 603
«Підтримка сільського населення в умовах COVID-19»,2021р.	Програмою «U-LEAD з Європою», міжнародний фонд GIZ;	Надання спеціалізованої допомоги та здійснення правового просвітництва з метою зменшення негативного впливу пандемії COVID-19, 307 000
«КРОК – реінтеграція ветеранів задля згуртованої громади», 2021р.	Європейський союз, Міжнародна організація з міграції	Підвищення рівня соціальної згуртованості громади, створення можливостей для самореалізації та підтримка ветеранів і їх сімей, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, молоді, інших вразливих груп, 245 574
Інтернет – субвенція, 2021р.	Міністерство цифрової трансформації України	Забезпечення доступу до широкопasmового Інтернету об'єктів соціальної

		інфраструктури села Романівка
Швидке покращення публічних послуг»: ініціативи «Підвищення доступності медичних послуг у Боратинській громаді», «Безпечна громада – автоматизована система управління мережами зовнішнього освітлення, 2021р.	Агентство США з міжнародного розвитку USAID	Швидке та наочне покращення публічних послуг, які на території громади
Соціальна інтеграція ВПО через розвиток громад у партнерських громадах Проекту USAID «ГОВЕРЛА» у Волинській області, 2022р.	Агентство США з міжнародного розвитку USAID.	Сприяння соціальній інтеграції ВПО до життя у новій територіальній громаді, запобігання та сприяння вирішенню конфліктів, які можуть виникати / виникають навколо / за участі ВПО
Цивільний захист з добровільними пожежними командами для громад-партнерок Проекту USAID «ГОВЕРЛА» 2022р.	Агентство США з міжнародного розвитку USAID	Інституційна підтримка та проведення спеціалізованого навчання добровільної пожежної команди громади
Проект «Офіс впровадження цифрових рішень «Digital Volyn»	Міністерство цифрової трансформації України, Програма EGAP, що впроваджується Фондом Східна Європа за підтримки Швейцарії;	Експертна підтримка, спільна взаємодія та обмін досвідом для зміцнення спроможності органу місцевого самоврядування в напрямі цифровізації
Забезпечення безперебійного теплопостачання комунальних закладів Боратинської громади, 2022р.	У співпраці з муніципалітетом Шпрендлінген-Генсінген, Engagement Global.	Модернізація систем теплопостачання закладів соціальної інфраструктури громади, підвищення економічної ефективності та екологічності систем теплопостачання, проведення навчання щодо безпечної експлуатації обладнання, поводження у разі НС, надання домедичної допомоги
Скажемо «НІ!» насильству в громаді, 2023р.	ГО «Сучасні жінки Луганщини», Фонд ООН у галузі народонаселення в Україні та ГО «Інноваційні соціальні рішення» за підтримки Посольства Великої Британії в Україні.	Підвищення обізнаності мешканців громади щодо теми домашнього насильства, подолання соціальних, культурних стереотипів, які толерують домашнє насильство, проведення серії інформаційно-просвітницьких заходів

DECIDE Summer Clubs 2023 «Ми вдома - в Україні, 2023р.	Програма швейцарсько-українського проекту DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти»	Організація літніх клубів для дітей з фокусом на інтеграцію дітей ВПО, демократію та права людини, попередження конфліктів, психологічну підтримку, безпеку, рухову активність
Арт-фестиваль «Громада в мініатюрі, 2023р.	ГО «Думай і дій для України», БФ «Карітас України», Український гуманітарний фонд (UNH)	Забезпечення згуртованості та рівних можливостей для самореалізації жителів Боратинської громади та ВПО шляхом проведення об'єднаного арт-фестивалю «Громада в мініатюрі» (ARTилерія)
Вдосконалення урядування, орієнтованого на громадян, на Волині, 2023р.	ГО «Волинський інститут права», Агентство США з міжнародного розвитку USAID	Підтримка демократичного вектора розвитку та започаткування ефективних форм участі та взаємодії влади і громадськості
Впливові, 2023р.	ГО «Українська академія лідерства», ГО EasyBusiness» за партнерства Центру економічного відновлення (ЦЕВ), Агентство США з міжнародного розвитку USAID	Комплексна співпраця між представниками громади, громадськими активістами та місцевою молоддю задля сталого розвитку, проходження молодими лідерами онлайн-курсу, який спрямований на вдосконалення навичок, необхідних для реалізації проєктів та забезпечення місцевого розвитку
Підтримка реалізації системи управління відходами на місцевому рівні, 2023р.	ГО «Еколтава», Агентство США з міжнародного розвитку USAID	Підвищення спроможності органів місцевого самоврядування щодо ефективного управління муніципальними відходами
Бюджетна партисипація від А до Я, 2023р.	Громадське Партнерство «За прозорі місцеві бюджети», Агентство США з міжнародного розвитку USAID	Формування інфраструктури для впровадження комплексної та інклюзивної системи партисипативного бюджетування, збільшення залучення громадян до бюджетного процесу
Безпечна громада: система відеоспостереження за об'єктами комунальної власності Боратинської сільської ради, 2023-2024рр.	SKEW, Engagement Global.	Підвищення рівня громадської безпеки та громадського порядку, посилення контролю за потенційними місцями ризику на дистанційній основі, формування безпечних та комфортних

		умов проживання для жителів громади
«Аналіз доступності, чутливості до конфліктів та перспектив розвитку міжмуниципальних соціальних послуг у пілотних громадах Проекту USAID «ГОВЕРЛА, 2023-2024рр.	ГО «Фундація «Простір», Агентство США з міжнародного розвитку USAID	Оцінювання надання муніципальних послуг на предмет інклюзивності, чутливості до конфліктів, розроблення «соціального паспорту громади», підвищення якості та розширення спектру надання соціальних послуг у громаді,
«Створення Центру для жіночого діалогу в Боратинській громаді, 2023-2024рр.	ГО «Європейський вектор Волині», ГО «Бюро гендерних стратегій і бюджетування» у партнерстві із ГО «Центр гендерної культури»	створення комфортних та безпечних умов для самореалізації, дозволя жителям громади, надання консультаційної підтримки для жінок

* Згідно сайту Боратинської громади[56]

Коротко охарактеризуємо найважливіші з них:

Проект «Сортую сміття, бо ціную громаду». Тема екології та захисту навколишнього природного середовища особливо актуальна в наш час і стала одним із пріоритетних напрямків діяльності органів місцевого самоврядування.

Після створення Боратинської об'єднаної громади, сільською радою першочергово здійснено роботи з ліквідації стихійних сміттєзвалищ на території всіх населених пунктів. Було налагоджено систему благоустрою та збору твердих побутових відходів. У 2019 році у Боратинській громаді, спільно з громадською організацією «Європейський вектор Волині», за фінансової підтримки міжнародного фонду GIZ у розмірі 212000 гривень, впроваджено проект «Сортую сміття, бо ціную громаду». Мета проекту – зменшити екодеструктивний вплив на навколишнє природне середовище та забезпечити підвищення рівня екологічної освіти і свідомості мешканців Боратинської громади Волинської області шляхом впровадження на базі закладів освіти комплексної системи роздільного збору ТПВ та поширення еко-знань.

У рамках проекту:

1) організовано 16 тренінгів для дітей і дорослих з метою формування практичних навичок сортування відходів, підвищення екологічної культури та свідомості мешканців;

2) встановлено контейнери та обладнано майданчики для роздільного збору твердих побутових відходів (ТПВ) на базі 8 закладів освіти громади для підвищення рівня екологічної освіти та розвитку учнівського самоврядування;

3) впроваджено серію учнівських ініціатив у рамках проекту з метою залучення учасників освітнього процесу до боротьби з екологічними викликами;

4) організовано еко-фестиваль для поширення еко-знань, презентації кращих практик у сфері роздільного збору та сортування ТПВ та залучення громадськості до збереження навколишнього природного середовища.

Наприкінці 2019 – на початку 2020 року в Боратинській громаді розпочали впровадження ініціативи «Не пали – компостуй», яка мала за мету формування еко-свідомості громади шляхом переходу від паління різного сміття до компостування. До команди проекту увійшли волонтери-активісти, представники громади, вчителька Мстишинської школи. Майданчиками для впровадження пілотного проекту стали 5 закладів освіти громади – Рованцівська, Баївська та Мстишинська школи, Боратинський та Баївський дошкільні навчальні заклади.

За останні два роки вдалося зробити багато для розвитку екологічного руху в Боратинській громаді. Місцеві ініціативи отримали визнання не лише на місцевому рівні, а й на всеукраїнському, оскільки у 2020 р. громада стала переможцем конкурсу «Кращі практики місцевого самоврядування» у номінації «Формування безпечного, комфортного та привабливого життєвого середовища» [56].

Проект «Створення шкільних служб порозуміння». Одним із альтернативних видів врегулювання конфліктів є медіація – метод вирішення спірних моментів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самостійно змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. Процедура медіації розповсюджена у більшості країн Європи, США та світу [56].

В Україні відносно нещодавно почали говорити про медіацію на загальнодержавному рівні, а на рівні громад цей механізм залишається мало використовуваним. У 2019 році в Боратинській громаді, сільською радою спільно з Інститутом миру і порозуміння, за фінансової підтримки благодійної організації «Партнерство кожній дитині» у розмірі 109 тис. грн. впроваджено проект «Створення шкільних служб порозуміння». Основна мета проекту – сприяти зниженню соціальної напруги у громаді, а завдання – підготувати команду старшокласників-посередників (медіаторів), які допомагатимуть своїм одноліткам розв’язувати конфлікти мирним шляхом, використовуючи в роботі відновні практики – медіацію, коло прийняття рішень – формування безпечної атмосфери в навчальних закладах Боратинської громади.

Найбільшим результатом проекту стало організоване п’ятиденне високоякісне навчання з вирішення конфліктів шляхом медіації для близько 30 учасників (учнів і вчителів) трьох загальноосвітніх шкіл громади. Також, у межах заходів, обладнано кабінети, створено 3 шкільні служби порозуміння та запроваджено систему попередження конфліктів у школах [56].

Проект «Покращення якості надання адміністративних послуг». Покращення якості надання адміністративних послуг є одним із ключових елементів успішного процесу децентралізації в Україні. Створення Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) у громадах підвищує доступність та ефективність надання послуг на місцевому рівні.

У 2018 р. Боратинська громада була відібрана для участі у 2 раунді Фази Впровадження напряму з покращення якості надання адміністративних послуг для населення Програми «U-LEAD з Європою». Участь у проекті передбачала розробку Технічних завдань (ТЗ) щодо створення та модернізації ЦНАП; фізичну підтримку: меблі, офісне обладнання та техніка, програмне забезпечення, дизайн приміщення ЦНАП; інституційну підтримку: створення інституційної структури ЦНАП, навчання персоналу, підвищення обізнаності та участі громадян; навчальні візити та обмін досвідом.

Вже декілька років у Боратинській громаді успішно функціонує ЦНАП, який складається із центрального офісу та 8 віддалених робочих місць, де надають більше 150 адміністративних послуг, а кількість відвідувачів у рік становить понад 10 тисяч. Найбільшою популярністю серед населення користуються послуги паспортного сервісу, ДРАЦС та соціальні послуги.

У Центрі надання адміністративних послуг постійно працюють над реалізацією концептуальних змін та впровадженням новаторської форми надання адміністративних послуг [56].

Проект «Розвиток громад». Міжнародна організація Корпусу Миру США в Україні працює з 1992 р., який майже 60 років надає технічну допомогу втілюючи в життя програми у сфері освіти, розвитку громад, сприяння розвитку бізнесу, захисту довкілля, сільського господарства, охорони здоров'я та роботи з молоддю[63]. Ще у 2018 р. Боратинською сільською радою подано заявку і виграно конкурс для залучення волонтера у громаду. Через рік, громадою залучено одразу двох волонтерів Корпусу Миру – Matt Springer, який працював у сільській раді за проектом «Розвиток громад» та Victoria Davidenko, яка викладала англійську мову у Баївській загальноосвітній школі. На жаль, через карантинні обмеження та поширення пандемії COVID-19 волонтери змушені були повернутися у США [56].

Проект «Логопедичний пункт Боратинської громади». Ініціативною групою (вчителями Наталією Довгополук, Тетяною Ткачук і логопедом Тетяною Калиш) у січні 2019 року проведено дослідження щодо порушень усного і писемного мовлення та стану мовного розвитку серед учнів шкіл та вихованців дошкільних закладів 8 закладів освіти Боратинської громади. Виявлено 105 дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення, 5 – із загальним недорозвитком мовленням, 3 – з порушенням слуху, 1 – з легкою розумовою відсталістю. В загальному – 114 дітей (дошкільного та шкільного віку) потребують допомоги. Для подолання проблеми, наприкінці 2019 р. на базі Боратинської амбулаторії загальної практики сімейної медицини оснащено, а на

початку 2020 р. відкрито логопедичний пункт, спеціаліст якого обслуговує всі заклади освіти у громаді. Послуги для дітей є безоплатними.

Щоб обладнати пункт, заклади освіти громади організовували акції, ярмарки та різноманітні заходи з метою збору коштів, а сільська рада забезпечила приміщенням, меблями та прийняла на роботу спеціаліста-логопеда. Завдяки підтримці Фонду Родини Богдана Гаврилишина, для логопедичного пункту закуплено навчальні посібники та дидактичні матеріали, спеціалізоване логопедичне обладнання[56].

Проект «Громада спільних дій». Громадська участь – це необхідний, корисний та вкрай важливий механізм позитивного впливу громадськості на розвиток місцевого самоврядування. З метою вивчення думки громадськості щодо різноманітних аспектів життя громади наприкінці 2017 – на початку 2018 року у Боратинській громаді проведено масштабне соціологічне дослідження. Опитано 865 (на той час – близько 10%) мешканців громади, на базі чого розроблено паспорт ресурсів і потреб кожного населеного пункту.

У червні 2019 р., в рамках Фестивалю активних громадян за підтримки Британської ради в Україні, у громаді проведено опитування жителів для виявлення слабких і сильних сторін громади, картографування ресурсів і проблемних місць, також відбулася презентація напрацювань для громадськості та робота у форматі «світового кафе».

У 2020-2021 рр. у Боратинській територіальній громаді реалізували соціальний проект «Громада спільних дій». Боратинська громада потрапила до складу 5 сільських громад, де вперше реалізувався цей проект. Фахівці «MLS group» розробили методологію та інструментарій дослідження, проаналізували його дані та підготували звіт у вигляді презентації. У свою чергу місцева влада надрукувала анкети та провела дві хвили опитування близько 1000 мешканців громади [56].

Проект «Діалог поколінь – створення простору для міжкультурного обміну». Ініціатива, що впроваджуються Боратинською громадою та спільно Луцьким національним технічним університетом передбачала створення

майданчику для успішної комунікації та соціалізації представників різних вікових та соціальних груп населення громади. Основна мета проекту - зменшення рівня соціальної напруги, формування потужного осередку громадської активності та свідомості, підвищення ініціативності та згуртованості мешканців завдяки вирішенню спільних проблем, реалізації спільних проєктів. Загалом, у рамках проекту було успішно впроваджено такі заходи: 1. Облаштовано на базі Будинку культури с.Городище неформального простору для організації зустрічей, проведення навчань та тренінгів; 2. Проведено тренінги для дітей та молоді за темами: «Лідерство», «Фінансова грамотність», «Проектний менеджмент»; 4. Організовано тренінги для мам у декреті за темами: «Жінки в бізнесі – дорожня карта започаткування власної справи», «Шлях до себе – стань кращою версією себе», «Тренінг для жінок – Встигай жити!»; 5. Здійснено закупівлю спортивного обладнання для фітнес-клубу у с.Городище; 6. Здійснено закупівлю сценічних костюмів для учасників художньої самодіяльності Будинку культури с.Городище [56].

Проект «Підтримка сільського населення в умовах COVID-19» впроваджувався спільно громадською організацією «Європейський вектор Волині», Боратинською та Смідинською сільськими громадами та мав за мету забезпечити підтримку сільського населення та розвиток волонтерства з метою зменшення негативного впливу пандемії COVID-19 шляхом надання спеціалізованої допомоги та правового просвітництва[56].

Ініціатива «КРОК – реінтеграція ветеранів задля згуртованої громади» реалізовувалась Боратинською громадою у рамках Всеукраїнського проєкту, спрямованого на зміцнення стійкості громад шляхом соціально-економічної реінтеграції ветеранів, що фінансується Європейським Союзом та впроваджується Міжнародною організацією з міграції.

Метою проєкту було формування в жителів Боратинської громади відчуття приналежності до єдиної спільноти, яка поділяє відповідальність за розвиток території і дбає про захищеність та рівні можливості для всіх категорій населення. Завдання проєкту: 1) забезпечити діалог та взаємодію представників

різних соціальних груп громади шляхом організації спільних культурно-розважальних і спортивних заходів; 2) підвищити фінансову життєздатність громадських ініціатив ветеранів шляхом навчання їх навичкам ведення власної справи та організації першої підприємницької ініціативи; 3) надати психологічну, корекційно-розвиткову підтримку та системний кваліфікований супровід цільових груп проекту.

Отже, органами місцевого самоврядування визначеного об'єкта дослідження проводиться значна організаційно-управлінська діяльність щодо забезпечення високого рівня господарського та соціального життя місцевого населення.

3.7. Маркетинг та брендинг громади

Потужним інструментом місцевого економічного розвитку у сучасних умовах є територіальний маркетинг та брендинг. Сьогодні одночасно з персональними й корпоративними брендами важливого значення набуло поняття «бренд території». Суперництво міст, регіонів і країн за ресурси перетворює їх із географічних одиниць у повноцінні товари, що мають свою цінність, властивості, вартість. Тому, перед регіонами, незалежно від їх таксономічного рівня, сформувалася потреба мати відмінну ідентичність і вміло про неї розповідати. Не стали винятком і територіальні громади, особливо у сучасний період державної регіональної реформи [44].

Досвід засвідчує, що ті громади й території, які поступово впроваджують взаємопов'язані маркетингові заходи, є більш успішними, оскільки значно легше досягають цілей сталого економічного розвитку, зокрема – залучення інвестицій і створення нових підприємств, збереження та розширення діючих підприємств й відповідно – зростання кількості робочих місць, покращення іміджу на місцевому, національному та міжнародному рівнях, започаткування взаємовигідних партнерств, залучення нових жителів і поліпшення добробуту громади загалом, збільшення кількості туристів, популяризації політичних рішень і програм серед громади, отримання прихильності населення [32].

На сьогодні, процес муніципального маркетингу включає позиціонування та просування. Територіальний бренд має бути максимально сфокусованим на

перевагах території та чітко відображати наявні ресурси. Наступний етап – просування, що допомагає вміло заявити про себе обраній цільовій аудиторії, враховуючи власні маркетингові цілі [28].

Боратинська територіальна громада – одна з найуспішніших та фінансово спроможних громад України, частина території Луцького району Волинської області[56]. Зважаючи на значну територію та близькість до обласного центру (5 км.) жителі громади поставили питання самоідентифікації та відображення особливостей соціально-економічного розвитку, традицій та інтегрального потенціалу серед інших територій Волині та Західного регіону України.

Розуміючи важливість такого інструменту місцевого розвитку як муніципальний маркетинг, у 2018 р. було розроблено перший серед громад Волинської області власний бренд. Роботу зі створення бренду розпочали у березні 2018 року, після перемоги громади у соціальному проекті «Brandville» від студії дизайну Logogo. Ініціативний задум проекту був спрямована на покращення візуального іміджу українських сіл і безкоштовним для переможців конкурсу – активних громад України.

Боратинська громада стала першою, для кого студія Logogo розробила бренд як для громади, а не для окремого населеного пункту. Процес формування тривав два місяці і передбачав вивчення територій громади, її історії та планів на майбутнє, включаючи краєзнавчі дослідження місцевих жителів, зокрема – громадських активістів, депутатів, працівників соціальної сфери, краєзнавців та ін. Власні висновки та напрацювання експерти порівняли з думкою місцевих мешканців, провівши опитування, в якому представників різних сіл охарактеризували свій населений пункт за трьома критеріями: «Громада», «Діяльність та простір», «Навколишнє середовище». Результати підтвердили високий рівень комфорту, позитивне ставлення до власного місця проживання та віру у перспективи розвитку [56]. Згідно цих результатів найчастіше мешканці думають про Боратинську ТГ так: «Громада успішних людей з великими можливостями та перспективами», «Комфортно та безпечно жити у затишку»,

«Є умови для розвитку та самореалізації: освіта, здоров'я, спорт», «Сприятливі умови для розвитку бізнесу» [56].

Узагальнивши всі напрацювання, було виокремлено головний вектор діяльності Боратинської ТГ – Людина, а її комфорт та розвиток – найбільший пріоритет і найактивніші люди тут, які відповідальні господарі свого життя. Визначено, що Стратегія позиціонування Боратинської ТГ – це люди, що розвиваються, піклуються про своє середовище та один про одного та громада, що поважає історію та самостійно будує власне майбутнє. Тому саме навколо людини побудовано логотип, а в майбутньому і позиціонування бренду. Головні меседжі, закладені в логотип, такі: об'єднання людей, спільна точка опори, різноманітні вектори розвитку, статус успішної громади.

Зелений колір у логотипі підкреслює високий природно-рекреаційний потенціал громади, символізує стійкість та стабільність у розвитку, блакитний – асоціюється з інтелектуальною діяльністю, креативом у сфері місцевого розвитку, тоді як помаранчевий – спонукає йти вперед, розвиватися, асоціюється з ентузіазмом та конкретними діями [Додаток Г].

Другим складником муніципального маркетингу, який впроваджується після створення бренду є його просування. Просування бренду Боратинської громади здійснюється шляхом застосування набору інструментів – стратегічних, символічних, рекламних, PR-інструментів. Одним з найбільш дієвих способів створення іміджу і підвищення рівня впізнаваності громади є інформаційна діяльність та ефективна комунікація з мешканцями.

У Боратинській громаді значну увагу приділяють реалізації інформаційно-промоційної політики. Основними канали комунікації є офіційний веб-сайт Боратинської сільської ради <https://www.boratyn.ukraine.org.ua/> (кількість відвідувань сайту 41400), офіційна сторінка громади у Фейсбук <https://www.facebook.com/gromada.boratyn> (Кількість читачів – 3,3 тис. осіб , Кількість позначок «Вподобано» – 2,7 тис. осіб , власний ютуб-канал <https://www.youtube.com/channel/UCD3eQgPbe2LoAb8Og8m1kkQ> (кількість підписників ютуб-каналу – 939 осіб, кількість переглядів – 248291), офіційний

канал Боратинської громади у Телеграмі [tps://t.me/+F3130eaGhA82ZDYu](https://t.me/+F3130eaGhA82ZDYu) (або у рядку пошуку @boratyn_gromada) (кількість підписників телеграм каналу – 1436 осіб). Про дієвість та ефективність цих інформаційних ресурсів свідчить їх змістове наповнення, кількість активних користувачів, охоплення публікацій [56].

Важливу роль у громаді приділяють зовнішній публічній комунікації. Боратинська громада є незмінною учасницею різноманітних форумів, семінарів, конференцій, телевізійних проєктів. У 2018 році громада взяла участь у соціальному проєкті «Сільський ревізор», у рамках якого адміністративний центр – с. Боратин отримало статус «Найспортивнішого села України». У тому ж 2018 році громада очолила всеукраїнський рейтинг фінансової спроможності громад, у 2020 році – стала переможцем конкурсу Ради Європи і Міністерства розвитку громад та територій «Кращі практики місцевого самоврядування». Окрім цього, промоція громади на різних рівнях відбувається завдяки реалізації різноманітних проєктів місцевого розвитку: «Сортуємо сміття, бо цінуємо громаду» (Міжнародний фонд GIZ), «Створення шкільних служб порозуміння» (Інститут миру і порозуміння, благодійна організація «Партнерство кожній дитині»), «Покращення якості надання адміністративних послуг» (Програма U-lead з Європою), «Розвиток громад» (Американське урядове агентство «Корпус миру США в Україні»), «Логопедичний пункт Боратинської громади» (Фонд Родини Богдана Гаврилишина), «Громада спільних дій» (Компанія MLS group), «Діалог поколінь – створення простору для міжкультурного обміну» (Британська рада в Україні), «Підтримка сільського населення в умовах COVID-19» (Програмою «U-LEAD з Європою») [56].

Популяризація ідеї та цінності бренду громади відбувається також шляхом організації різноманітних заходів – культурних, розважальних, спортивних, днів села. Справжньою культурною візитівкою є масштабний Фестиваль Боратинської громади, започаткований у 2018 році. Дійство виконує інтегруючу функцію та щороку збирає близько 5 тисяч гостей. У 2018 році Фестиваль відбувся у якості культурної події, що вперше об'єднала жителів 12

сіл громади. 2019 рік для заходу ознаменувався гаслом «еко», де однією з найцікавіших тематичних зон стала еко-локація. Майданчик поєднав у собі еко-та арт-простір, гутіркову сцену, тематичні дискусії, презентації корисних лайфхаків та багато іншого. 2020 року у зв'язку з карантинними обмеженнями формат дійства довелося змінити, тож у громаді відбувся перший автофестиваль, під час якого демонстрували серіал про людей громади. У 2021 році Фестиваль Боратинської громади, який відбувся в етно-стилі, зібрав рекордну кількість людей, об'єднавши тисячі гостей навколо української історії і традицій [56].

Важливим інструментом промоції громади є розвиток туристичної галузі. Поєднання численних історико-культурних пам'яток різного віку та унікальні природні ландшафти роблять територію привабливою для туристів. Серед туристичних об'єктів та привабливих локацій, варто виділити : Свято-Успенська церква с. Новостав; місце, де колись розташовувалася Новоставська папірня; джерело «Безодня» у с. Цеперів; Свято-Михайлівський храм с.Промінь, Чудотворна ікона Божої Матері Пулганівської; Свято-Пантелеймонівський храм с.Рованці, чудотворний образ Великомученика і Целителя Пантелеймона; Храм Воздвиження Хреста Господнього у с.Боратин; Боратинський форт; Клуб-музей історії села Баїв та Волинського бджільництва, перший пам'ятник бджолі на Волині; джерельно-водний комплекс «Криниця» у с. Баїв; музей під відкритим небом «Козацька січ» с. Гірка Полонка; джерело святих Косьми та Дем'яна; музей історії с. Лаврів; храм Святої Параскеви с. Ратнів; Свято-Воздвиженська церква с. Коршів [56].

Своєрідними туристичними атракціями є народні ремесла та унікальні мистецькі витвори місцевих мешканців. На території громади проживають майстри, що займаються виготовленням меду та супутніх продуктів бджільництва, створенням живописних, декоративних композицій та предметів флористичного дизайну; виготовленням кондитерських виробів; створенням мініатюрних моделей вітрильників у скляних пляшках з використанням авторської техніки; виготовленням військових мініатюр з пластиліну та лялькомотанок; створенням виробів у техніці «стрінг-арт».

Наявні ресурси дозволяють розвивати різні види туризму та рекреаційної діяльності. Зокрема, тут створені сприятливі умови для організації дитячого, культурно-пізнавального, спортивного, релігійного, екологічного, сільського, пригородницького, самодіяльного туризму.

3.8. Проблеми та перспективи місцевого соціально-економічного розвитку Боратинської територіальної громади

Боратинська територіальна громада – яскравий приклад об'єднання сіл не лише з метою оптимізації ресурсів, а й задля розвитку економіки, покращення добробуту населення та реалізації проектів місцевого розвитку. Наразі першочерговим викликом є забезпечення рівномірного розвитку всіх 24 населених пунктів громади та згуртування місцевих жителів, тому до найважливіших стратегічних завдань управлінського корпусу громади, її депутатів варто віднести підвищення економічної спроможності громади, надання якісних послуг населенню та розбудова інфраструктури, розвиток людського потенціалу. У більш широкому контексті громада також повинна ефективно відповідати зовнішнім викликам, таким як – глобалізація економіки, підвищення мобільності трудових ресурсів, посилення міжнародної конкуренції за інвестиції та розвиткові ресурси [56].

У період військових дій нашої державі усі загрози та проблеми місцевого розвитку є похідними від воєнних дій, які тривають та є непередбачувані. Передусім це стосується ризику підвищення податкового навантаження на бізнес й населення для наповнення державного та місцевого бюджетів, низький рівень інвестиційної активності, зниження темпів діяльності підприємницьких структур. Зазначені проблеми відображаються на ефективності надання соціальних послуг та фінансового становища громади, і зумовляють «відкладення» у часі використання інших інструментів економічного розвитку, зокрема і у напрямі зростання та невирішення диспропорцій соціально-економічного розвитку населених пунктів громади.

Окрім базових інструментів місцевого економічного розвитку (стратегічних, фінансових, промоційних), очікувано, що громада активно впроваджуватиме механізм інноваційних інструментів, які будуть спрямовані на

мотивацію територій до економічного зростання; формування суб'єктів господарювання, які, використовуючи наявний ресурсний потенціал, здатні ефективно функціонувати та підвищувати конкурентоспроможність громади; задовільняти місцеві потреби шляхом раціонального використання власних та залучених ресурсів. Поряд з цим необхідно наголосити на розвитку місцевої інфраструктури, промоції території, пошуку грантових програм та реалізації міжрегіональних проектів, використання неформальної освіти.

Динамічність і ефективність розвитку економіки будь-якої території в першу чергу залежать від інвестицій, спрямованих на розширення існуючих виробничих потужностей, їх розширення та модернізацію на сучасному науково-технічному рівні, розвиток соціальної інфраструктури [38].

У сучасний військовий період на території Боратинської громади активно реалізуються інвестиційні проекти державного та грантового фінансування. Сферами діяльності, у які найбільш активно залучаються інвестиції є розвиток інституційної спроможності, соціальна сфера, надання адміністративних послуг, освітньо-культурна сфера, розвиток комунальної інфраструктури, екологія та енергоменеджмент. Найкраще основну направленість преспективного розвитку Боратинської територіальної громади відображено у Дереві ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЇ Боратинської територіальної громади , яке включає такі бачення місцевого розвитку:

Стратегічна ціль 1. Конкуレントоздатна економіка громади:

Оперативна ціль 1.1. Формування інвестиційної привабливості громади, розвиток туризму

Завдання:

- 1.1.1. Інвентаризація та підготовка об'єктів для залучення інвестицій
- 1.1.2. Популяризація інвестиційних можливостей громади
- 1.1.3. Розвиток співпраці з організаціями-партнерами та міжмуніципального співробітництва з громадами
- 1.1.4. Створення та просування бренду громади, розвиток каналів комунікації

1.1.5. Маркетинг територій, підготовка та поширення інформаційно-промоційних матеріалів про громаду, зокрема – її жителів, економічні, освітні, спортивні, історико-культурні та інші можливості

Оперативна ціль 1.2. Створення умов для розвитку бізнесу

1.2.1. Впровадження програм підтримки місцевих суб'єктів господарювання та спільне залучення додаткових ресурсів для їх розвитку

1.2.2. Підтримка інфраструктури переробки с/г продукції, а також їх збуту, розвиток фермерських господарств

1.2.3. Впровадження спільних місцевих ініціатив через діалог з бізнесом та розвиток соціально-відповідального підприємництва

1.2.4. Розвиток підприємницьких здібностей населення, молодіжного підприємництва

Стратегічна ціль 2. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя мешканців громади:

Оперативна ціль 2.1. Розвиток освіти

Завдання:

2.1.1. Будівництво, реконструкція, ремонт приміщень та зміцнення й оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти, забезпечення належного освітнього процесу з урахуванням принципів організації інклюзивної освіти

2.1.2. Створення методичного середовища для професійного вдосконалення працівників освіти

2.1.3. Розвиток позашкільної освіти

2.1.4. Забезпечення участі учнів у місцевих, всеукраїнських та міжнародних проєктах, конкурсах, олімпіадах

Оперативна ціль 2.2. Забезпечення системи соціального захисту населення та підвищення рівня безпеки в громаді

Завдання:

2.2.1. Забезпечення добробуту населення, попередження насильства й дискримінації та усунення всіх можливих небезпек

2.2.2. Надання допомоги людям, які опинилися в складних життєвих обставинах

2.2.3.Співпраця поліції і громади з метою підвищення якості послуг, що надаються поліцією та попередження злочинності, зокрема через посилення соціальної відповідальності

2.2.4.Створення і розвитку кбезбар'єрного простору

2.2.5.Реабілітація

Оперативна ціль 2.3. Покращення медичного обслуговування

Завдання:

2.3.1.Будівництво, реконструкція, ремонт приміщень та зміцнення й оновлення матеріально-технічної бази, зокрема медичного обладнання й устаткування, закладів охорони здоров'я

2.3.2.Підвищення якості первинної медичної допомоги населенню

2.3.3.Розвиток профілактичної медицини та інформування населення щодо нововведень у медичній сфері

2.3.4.Сприяння підвищенню кваліфікації працівників медичної сфери та впровадження місцевих стимулів для розвитку сімейної медицини

Оперативна ціль 2.4. Розвиток культури, фізичної культури і спорту

Завдання:

2.4.1.Будівництво, реконструкція, ремонт закладів культури, зміцнення й оновлення їх матеріально-технічної бази

2.4.2.Трансформація культурного простору громади, створення унікальних культурних продуктів

2.4.3.Культурна інтеграція громади

2.4.4.Будівництво, реконструкція, ремонт об'єктів спортивної інфраструктури та зміцнення й оновлення їх матеріально-технічної бази

2.4.5.Забезпечення діяльності спортивних об'єднань та організація спортивних і розважальних заходів різних рівнів

2.4.6.Пропагування і стимулювання здорового способу життя

Оперативна ціль 2.5. Розвиток людського потенціалу, урядування та системи надання адміністративних послуг

Завдання:

- 2.5.1. Забезпечення діяльності і творчих та інтелектуальних об'єднань
- 2.5.2. Створення сучасних просторів для роботи, відпочинку та розвитку
- 2.5.3. залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування та підтримка місцевих ініціатив
- 2.5.4. Впровадження місцевих стимулів для розвитку ініціативної молоді
- 2.5.5. Сприяння розвитку інституцій громадянського суспільства
- 2.5.6. Забезпечення національно-патріотичного виховання населення

Стратегічна ціль 3. Сталий розвиток території:

Оперативна ціль 3.1. Інженерна інфраструктура громади

- 3.1.1. Будівництво, реконструкція, ремонт приміщень та зміцнення й оновлення матеріально-технічної бази комунальних підприємств
- 3.1.2. Утримання та розвиток дорожньої інфраструктури, модернізація та будівництво систем вуличного освітлення
- 3.1.3. Забезпечення безперебійного водопостачання, водовідведення, теплозабезпечення, електропостачання, мобільного та інтернет-зв'язку

Оперативна ціль 3.2. Збереження навколишнього середовища

- 3.2.1. Здійснення заходів з благоустрою, екологічної безпеки та збереження навколишнього середовища
- 3.2.2. Впровадження системи енергоменеджменту у громаді
- 3.2.3. Підвищення культури поведінки з ТПВ

Оперативна ціль 3.3. Планування розвитку території

- 3.3.1. Оновлення та виготовлення планувальних, містобудівних документів
- 3.3.2. Створення системи управління ресурсами у Боратинській громаді (впровадження геоінформаційної системи обліку ресурсів Боратинської громади)[56]

Отже, на даному етапі розвитку Боратинської громади місцеве програмування з конкретними інвестиційними та фінансовими ресурсами особливо необхідні у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її на якісно новий рівень, підвищити конкурентноспроможність, зняти соціальне напруження. (

ВИСНОВКИ

Військові події у нашій країні зумовили потребу формування нової реальності для територіальних громад з відповідними викликами для органів місцевого самоврядування. Як результат – необхідно постійно працювати над проблемами поточного життєзабезпечення та вкрай важливо мобілізувати зусилля щодо переорієнтації роботи на активізацію місцевого соціально-економічного розвитку.

Місцевий соціально-економічний розвиток повинен стати основною діяльністю для громади, а пріоритетними завданнями органів управління – максимальна ефективність в управлінні ресурсним потенціалом відповідних локальних регіонів (включення людського капіталу, фінансово-інвестиційного ресурсу, незадіяних земель в економічну діяльність), сприяння функціонуванню місцевого бізнесу, створенню нових робочих місць, створення сприятливого середовища щодо зростання надходжень до місцевих бюджетів.

Набір інструментів місцевого соціально-економічного розвитку – це гнучка система дій, використання якої потребує аналізу наявних ресурсів, визначення основних цілей розвитку, урахування можливостей і обмежень для тієї чи іншої громади. Важливо зазначити, що ефективне застосування певних інструментів місцевого соціально-економічного розвитку потребує правильної ідентифікації та залучення відповідних джерел фінансування, які, в свою чергу, мають певні особливості й можуть задовольняти різні потреби та виконувати різні завдання щодо розвитку місцевої економіки.

Боратинська територіальна громада – одна з найуспішніших громад України, яка у своєму економічному розвитку комплексно використовує наявний економічний потенціал. Територія має вигідне ЕГП, потужний ресурсний, трудовий, виробничий потенціали, розвинуту транспортну інфраструктуру та сферу ЖКГ. За показниками рівня соціально-економічного розвитку Боратинська громада займає одне з перших місць Волинської області. Громада вирізняється певною фінансовою самостійністю, активно реалізовує інноваційну діяльність.

Боратинська громада активно використовує такі інструменти місцевого економічного розвитку як стратегічні, фінансові, промоційні. Одним з ключових інструментів місцевого економічного розвитку є стратегічне коротко- й середньострокове планування. У громаді розроблено «Стратегію розвитку Боратинської сільської територіальної громади до 2027 року та Плані заходів на 2024-2027 роки з реалізації стратегії розвитку Боратинської сільської територіальної громади на період до 2027 року», а також Програму економічного та соціального розвитку Боратинської сільської ради на 2024 - 2026 роки.

Дієвим інструментом фінансування місцевого економічного розвитку громади є місцеві цільові програми, які передбачають здійснення заходів у різних сферах життя громади. З 2022 року розроблено і діють більше 17 цільових програм соціально-економічного розвитку. Зазначені документи визначають стратегічні цілі та пріоритети розвитку територіальної громади на як на короткостроковий період, так і на тривалу перспективу, конкретизують завдання та заходи у рамках таких цілей та пріоритетів, відповідальних виконавців та строки виконання заходів, обсяги фінансування, джерела фінансування та індикатори (показники) оцінки результативності виконання заходів Програм.

Основним джерелом фінансування місцевого соціально-економічного розвитку Боратинської громади є бюджетні ресурси, які використовують такі інструменти: цільові субвенції, податкове стимулювання, міжмуніципальне співробітництво. В умовах війни, за період з 2022-2024 років, спостерігалось зростання доходів бюджету внаслідок збільшення надходжень власних доходів, водночас – у громаді спостерігалось суттєве зниження обсягів видатків. Бюджет громади характеризується значно нижчим рівнем залежності від державного бюджету: частка міжбюджетних трансфертів у доходах становить 24,5%; по громадах Волинської області у середньому – 35,5%. Доходи бюджету на 73,7% формуються завдяки сплаченим податкам.

Боратинська громада успішно здійснює грантову діяльність, співпрацює з фондами та організаціями, що надають фінансову підтримку, спрямовану на

вирішення проблем територіальної громади та реалізацію проектів розвитку території. Впродовж 2018-2024 років було реалізовано 30 проектів місцевого розвитку: «Сортую сміття, бо ціню громаду» (Міжнародний фонд GIZ), «Створення шкільних служб порозуміння» (Інститутом миру і порозуміння, благодійна організація «Партнерство кожній дитині»), «Покращення якості надання адміністративних послуг» (Програма U-lead з Європою), «Розвиток громад» (Американське урядове агентство «Корпус миру США в Україні»), «Логопедичний пункт Боратинської громади» (Фонд Родини Богдана Гаврилишина), «Громада спільних дій» (Компанія MLS group), «Діалог поколінь – створення простору для міжкультурного обміну» (Британська рада в Україні), «Підтримка сільського населення в умовах COVID-19» (Програмою «U-LEAD з Європою»), «КРОК – реінтеграція ветеранів задля згуртованої громади» (Міжнародна організація з міграції) та багато інших.

Боратинська громада одна з перших на Волині у 2018 році розробила власний бренд, просування якого здійснюється шляхом застосування набору інструментів – стратегічних, символічних, рекламних, PR-інструментів. Одним з найбільш дієвих способів створення іміджу і підвищення рівня впізнаваності громади є інформаційна діяльність та ефективна комунікація з мешканцями.

Окрім базових інструментів місцевого соціально-економічного розвитку стратегічно громада активно впроваджуватиме інноваційні інструменти. Поряд з цим важливо продовжувати розвивати місцеву соціальну інфраструктуру, здійснювати промоцію території, пошук грантових програм та шляхів реалізації міжрегіональних проектів, використання неформальної освіти.

Територія Боратинської громади відноситься до таких функціональних зон: зона пріоритетного розвитку, яка збігається з територією переважно містобудівного освоєння; зона впливу транспортних коридорів; території переважно сільськогосподарського та лісогосподарського використання; території пріоритетного розвитку елементів екологічної мережі У майбутньому економічне становище Боратинської територіальної громади визначатиметься умовами та особливостями розвитку обласного центру м. Луцька, оскільки

значна територія громади сукупно з містом відноситься до зони пріоритетного розвитку у регіоні.

Враховуючи наявність на території громади інших зон, розвиток віддалених від великого міста населених пунктів громади визначатиметься також рівнем розвитку сільського господарства, а територій у басейні річок Черногузка і Стир – туристичної сфери.

Місцеві програми, прийняті у громаді, є середньостроковими та переважно мають соціальний характер, спрямовані на покращення надаваних соціальних послуг населенню (15 програм). Водночас реалізуються і програми економічного спрямування (дві програми).

У короткостроковій перспективі планується реалізовувати проекти у сферах розвитку інституційної спроможності, соціальній, надання адміністративних послуг, освітньо-культурній, розвитку комунальної інфраструктури, екології та енергоменеджмент, природоохоронній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Берданова О.В., Вакуленко В.М., Валентюк І.В. Стратегічне планування розвитку об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. К. 2017. 121 с.
2. Бібліотека-філія с. Боратин: веб-сайт. URL: <http://biblioboraturun.blogspot.com/p/blog-page.html>.
3. Благун І. Моделювання стратегій розвитку регіону. Регіональна економіка. 2015. № 4. С. 105–115.
4. Бурик З.М. Державне регулювання сталого розвитку України: теорія та практика: монографія. Львів: Простір, 2017. 384 с
5. Бурич І. В. Наукові підходи до формування портфелю інвестиційно-інноваційних проектів у контексті сталого розвитку регіону. Механізм регулювання економіки. 2015. № 2. С.115-121.
6. Бутко М. Сучасна проблема оцінки інвестиційної привабливості регіону. Економіка України. 2005. № 11. С. 30 – 37.
7. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад: навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.
8. Вахович І. Організаційно-економічне забезпечення формування стратегії розвитку регіону. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. 2014. Вип. 1. С. 14–24.
9. Верховна Рада України. Закон України від 05.02.2015 №157-VIII. [Електронний ресурс]. Київ: веб-сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/157-19>. - Про добровільне об'єднання територіальних громад.
10. Верховна Рада України. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р. [Електронний ресурс]. Київ. веб-сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. - Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.
11. Волинський центр розвитку місцевого самоврядування. веб-сайт. URL: <http://lgdc.org.ua/branch/3>.
12. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: монографія. Луцьк: Надстиря, 2008. 528 с.
13. Геренчук К. І. Природа Волинської області. Львів: Вища школа, 1975. 147 с.
14. Глущенко Ю. Місцеве самоврядування в Україні: проблеми розвитку та фінансового забезпечення. Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 4. С. 244–255.

15. Головне управління статистики у Волинській області. веб-сайт. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.
16. Гомольська В. Регіональний маркетинг як засіб підвищення інвестиційної привабливості території. Регіональна економіка. 2016. № 4. С. 158-164.
17. Гончаренко О.А. Децентралізація як тенденція розвитку місцевого управління в європейських державах. Право та інновації. 2017. № 4. С. 62–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2017_4_10 (дата звернення 30.09.2021)
18. Данилишин Б. Структурні реформи, які здатні змінити Україну//Українська правда, 2022. веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/31/687649>.
19. Державний веб-портал бюджету для громадян: веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
20. Довженко В.А. Планування соціально-економічного розвитку територій в системі державного управління. Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць. Житомир: Поліський національний університет, 2020. С.316 – 318.
21. Довженко В.А., Войтенко А.Б., Плотнікова М.Ф. Використання європейського досвіду партисипативного управління в стратегічному плануванні розвитку територіальних громад. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 12. веб - сайт. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1957> (дата звернення: 10.02.2021).
22. Дорожня карта реформ 2019-2023 рр. / Упорядник Богдан Яцун. Київ, 2018. 74с. веб-сайт. URL: <https://rpr.org.ua/wpcontent/uploads/2019/02/DKR-RPR-2019-2023.pdf>
23. Дяченко Н. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2013. № 2. Веб-сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_2_14. (дата звернення: 10.02.2021).
24. Дяченко Н.П. Прогнозування в органах державної влади: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02 – механізми державного управління. Київ, 2018. 197 с.
25. Євдокименко В. Стратегія соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці: концептуальний підхід в сучасних умовах. Регіональна економіка. 2016. № 2. С. 104–117.
26. Заліско В.Д. Сільські території України: стратегічні пріоритети розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки: монографія. Національний університет ДПС України. Ірпінь: НУДПСУ, 2014. 502 с.
27. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>

28. Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, 19 червня 2018 року. Житомир: ЖНАЕУ, 2018. 495 с.

29. Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади / за заг. ред. доктора наук з державного управління, професора, Заслуженого юриста України В. М. Олуйко. К.: Ваіте, 2017. 432с.

30. Інтернет-платформа для узагальнення ділової інформації громад: веб-сайт. URL: <https://business-communities.com.ua/uk>

31. Кент Макмаллін. Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл. Партнерство для розвитку міст. 3.03.2016. веб-сайт URL: <http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/>

32. Ключник А. Формування і розвиток економічного потенціалу сільських територій України. Миколаїв: МДАУ, 2016. 468 с.

33. Ковшун Л. Інструменти партисипації. Співпраця спільноти й органів влади. *Аналітичний журнал Mistosite*. URL: <https://mistosite.org.ua/uk/articles/instrumenty-partytupatsii-spivpratsia-spilnoty-i-orhaniv-vlady>

34. Концепція сталого розвитку України: проект / під ред. В.В. Волошина, Н.М. Гордієнка та ін. К.: БМТ, 2020. 17 с.

35. Котенко Н. М. Формування джерел інвестиційної діяльності на сільських територіях . Інноваційна економіка. 2019. № 9 (35). С. 255-258.

36. Лащенко О. Використання маркетингу в інвестиційній діяльності органів муніципального управління: веб-сайт. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02\(5\)/10 lovomu. pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02(5)/10%20lovomu.pdf).

37. Луцька районна державна адміністрація: веб-сайт. URL: <http://www.lutskadm.gov.ua>.

38. Маковецька Л., Коритко М.В. Сутність концепції місцевого економічного розвитку. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: Матеріали VIII Міжнар. наук.- практи. інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 12–14 квітня 2024 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. С.182-184.*

39. Маковецька Л., Цуз О. Інвестиційна привабливість Боратинської сільської ради в контексті комплексного соціально-економічного розвитку сільських територій. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. № 3. С.47–54.

40. Малихін О. В., Павленко І.Г., Лаврентьєва О.О. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. К.:КНТ, 2014. 262 с.

41. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та

житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79 (у редакції наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27 грудня 2018 року № 373). веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text>

42. Методичні рекомендації щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 30.03.2016 року № 75. веб-сайт. URL: <http://cg.gov.ua>

43. Міжмуніципальне співробітництво: вітчизняний та зарубіжний досвід: навчально-практичний посібник / За заг. редакцією Толкованова В. В., Журавля Т. В. Київ, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, проект «Реформа управління на сході України», 2017. 202с.

44. Мітал О. Г. Інвестиційна діяльність регіонів на сучасному етапі розвитку економіки. Інвестиції: практика і досвід. 2018. № 1. С. 13.

45. Навчальні програми. Географія: веб-сайт. URL: <https://sites.google.com/site/geografiadidaktika/navcalni-programi>

46. Нагаєв В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 232с.

47. Наталенко Н. В. Фінанси та бюджет об'єднаної громади: навчальний модуль. К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 72с.

48. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д. т. н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б.Є. Патона. К.. Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

49. Нормативно-правове забезпечення розробки стратегій громад: колізії та проблеми. LB. UA. 5 травня 2021. URL: https://lb.ua/blog/observatory_democracy/483923_normativnopravove_zabezpechennya.html

50. Об'єднання територіальних громад «КРОК У КРАЩЕ МАЙБУТНЄ». Цензор. нет.: веб-сайт. URL: https://censor.net.ua/forum/3091997/obdnannya_teritorialnih_gromad_krok_u_krasche_mayibutne(дата звернення 27.09.2021).

51. Ольчак Мірослав. Партисипативне стратегічне планування в органах місцевого самоврядування. Посібник для об'єднаних територіальних громад. Варшава: Фонд розвитку місцевої демократії (Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej), 2017. 105 с.

52. Ольшанська О.В. Регіон як просторова соціально-економічна система. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 3 (117). С. 184–191.

53. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / В. Л. Ортинський; М-во освіти і науки України, Львівський державний університет внутрішніх справ. К.: Центр учбової літератури, 2019. 472 с.
54. Осауленко О.Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління: монографія. К., 2000. 176 с.
55. Офіційний сайт Асоціації міст України: веб-сайт. URL: <https://auc.org.ua/>
56. Офіційний сайт Боратинської сільської ради: веб-сайт. URL: <https://boratyn.ukraina.org.ua/>
57. Офіційний сайт Верховної Ради України: веб-сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
58. Офіційний сайт Волинської обласної державної адміністрації: веб-сайт. URL: <https://www.voladm.gov.ua/>
59. Офіційний сайт Волинської обласної ради: веб-сайт. URL: <http://volynrada.gov.ua/node/29409>.
60. Офіційний сайт Децентралізація: веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
61. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
62. Офіційний сайт Луцької районної ради: веб-сайт. URL <https://r-rada.lutsk.ua/>
63. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій: веб-сайт. URL: <https://www.minregion.gov.ua/>
64. П'ятакова Г. П. Технологія інтерактивного навчання у вищій школі. Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 119с.
65. П'ять кроків для проведення реформи. Децентралізація влади : веб-сайт. URL: http://decentralization.gov.ua/5_steps.
66. Половцев О. В., Зубаль О. П. Теоретико–методичні підходи розробки змісту алгоритму діяльності публічної влади щодо повоєнного відновлення територій. Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні Херсонщини : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ХНТУ, 26–28 квітня 2023 р.) у 2-х т. ; Т. 2 / за ред. О. В. Чепелюк. – Одеса : Олді+. 2023. с. 13–17.
67. Котов І.В. Проблеми публічного управління сталим розвитком територіальних громад у контексті кризових ситуацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023, № 18, с. 216-220.
68. Перспективи регіонального та місцевого розвитку: матер. 2-ї конференції молодих учених(23 листопада 2023р., м.Львів)/упорядн.: Матвіїшин Є.Г., Бліщук К.М. Львів: НУ «Львівська політехніка».2023.213с.
69. Потреби та пріоритети органів місцевого самоврядування України. Надання послуг у воєнний та післявоєнний період. *Дослідження*

Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/survey-on-the-needs-and-priorities-of-local-authorities-in-ukraine-ukr/1680aae27c>

70. Потапова А., Краснопольська Н. Економічний потенціал Волинської області: монографія. Луцьк: Волиньполіграф, 2016. 174 с.
71. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. веб-сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
72. Про розвиток. Інструменти економічного розвитку територій. Львів. 2016. 68 с.
73. Рекомендації щодо використання сучасних методів стратегування регіонального розвитку в умовах воєнного стану та високого рівня невизначеності. Наочне керівництво. 2023. 38с.
74. Садовенко А.П., Серета В.І., Масловська Л.Ц. Сталий розвиток суспільства: навч. посібник. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку». Академія муніципального управління. К., 2017. 240 с.
75. Сталий розвиток сільських територій: методичні розробки / Укладачі: В.К. Збарський, Л.П. Полозенко, А.Ю.Носова. К.: НУБіП України, 2017. 36 с.
76. Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів. Х.: Фактор, 2017. 128 с.
77. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка та О.Г. Булавки. К.: ННЦ ІАЕ, 2013. 74 с.
78. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року: веб-сайт. URL: <https://voladm.gov.ua/category/strategiya-rozvitku-volinskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku1/1/>
79. Сторонянська Ірина, Патицька Христина, Дуб Андрій. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах. Посібник для органів місцевого самоврядування. Львів. 2022. 75 с.
80. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Серія «Проблеми регіонального розвитку»/ за ред. В. С. Кравців. Львів, 2018. 157 с.
81. Територіальний розвиток і регіональна політика. Стратегування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації: наукова доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянська І.З. Львів, ІРД НАНУ. 2020. 141 с.
82. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. Одеса: Астропринт. 2005. 632с.

83. Уманець Т.В., Сорговицька Я.Г. Прогнозування як інструмент стратегічного планування соціально-економічного розвитку територіально-економічних систем. Вісник Хмельницького національного університету. 2015. № 3. Т. 2. С. 255 – 261.

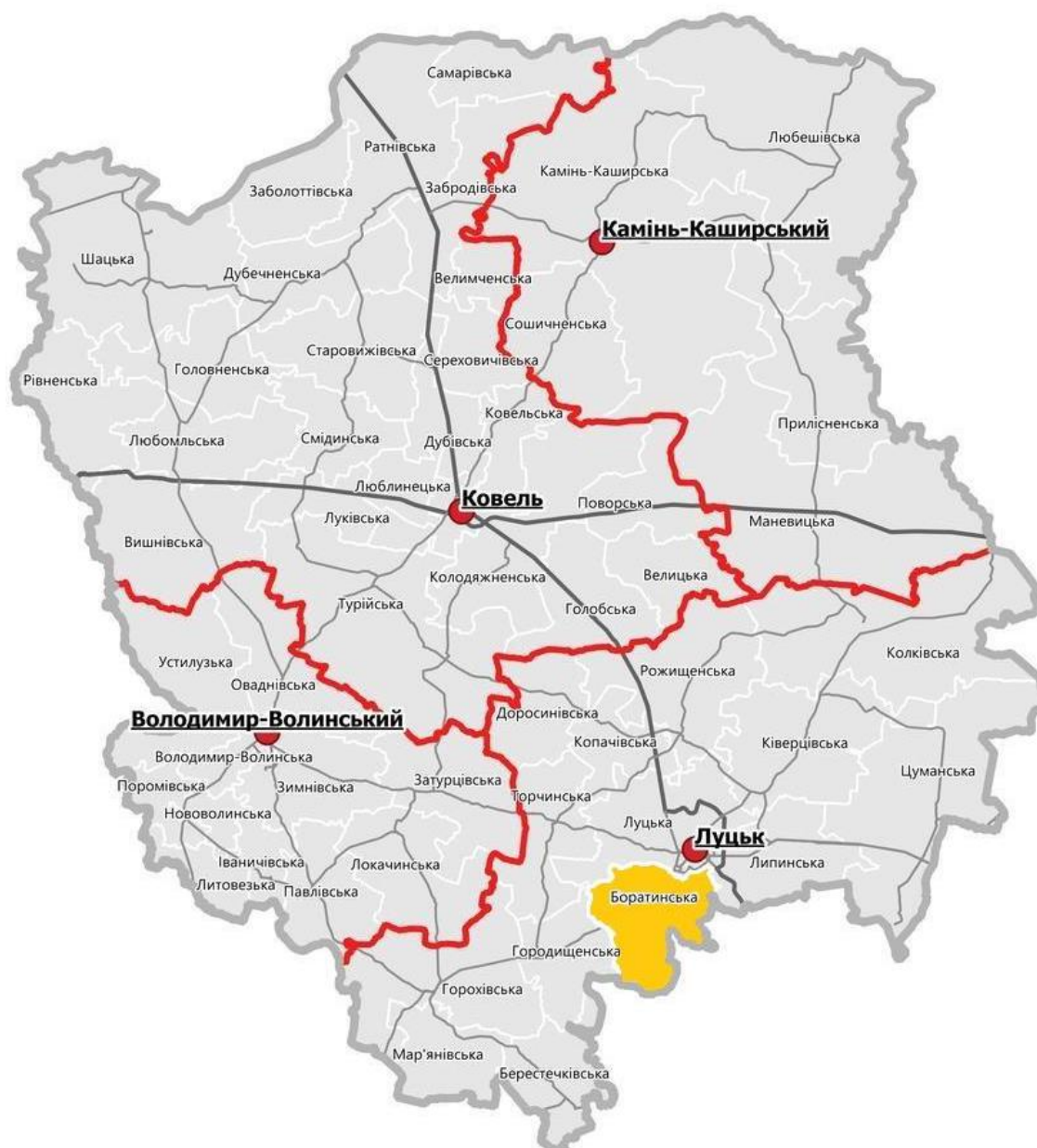
84. Управління освіти і науки ОДА: веб-сайт. URL: <http://www.uon.voladm.gov.ua>.

85. Цуз О., Маковецька Л. О. Боратинська сільська рада у системі територіальних громад Волинської області: суспільно-географічний аспект. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (16-17 травня 2017 року). Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. С.424-426.

86. Шевченко О.В. Бюджетно-фінансова децентралізація у контексті підвищення ефективності управління регіонами: веб-сайт. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/april08/9.htm>

87. Шуштершич Я. Територіально-орієнтований підхід до регіонального розвитку. Вокс Україна. 27 липня 2023 року. URL: <https://voxukraine.org/terytorialno-oriyentovanyj-pidhid-do-regionalnogo-rozvytku>

ДОДАТКИ

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ

Картосхема географічного розташування Боратинської територіальної громади в межах Волинської області

Порівняльна характеристика Боратинської сільської територіальної громади

Регіони	Площа, км ²	Частка площі ТГ у загальній площі району / області	Населення, тис. осіб	Частка населення ТГ у чисельності населення району / області	Густина населення (осіб/ км ²)
Боратинська громада	282,7¹	5,39 / 1,40	19,5¹	4,28 / 1,91	69,0
Луцький район	5249,1 ²	26,06	455,4 ²	44,6	86,8
Волинська область	20 144,0 ²	-	1 021,3 ²	-	50,7

За даними Боратинської сільської ради

Чисельність населення Боратинської територіальної громади

Населений пункт	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Темп приросту нас-я, 2023/2016 рр., %
Боратин	1315	1407	1510	1695	1899	2124	2285	2290	174,1
Баїв	752	788	782	789	754	752	716	716	95,2
Баківці	400	393	395	394	397	405	353	354	88,5
Вербайв	261	264	267	268	264	265	266	266	101,9
Вікторяни	57	60	59	62	62	63	63	65	114,0
Гірка	2980	2880	3009	3033	3042	3050	3047	304	102,2
Полонка								6	
Голишів	431	445	458	464	468	484	483	484	112,3
Городище	1058	1047	1022	1012	1042	1062	1067	106	100,7
								5	
Коршів	733	705	696	686	688	690	677	677	92,4
Коршовець	456	458	461	463	457	469	461	460	100,9
Лаврів	1062	1055	1053	1048	1071	1065	1078	107	101,3
								6	
Лучиці	109	110	112	116	121	120	122	122	111,9
Мстишин	269	270	275	270	254	261	256	256	95,2
Новостав	631	658	680	684	701	718	720	721	114,3
Оздів	582	579	589	592	592	603	603	605	104,0
Озеряни	298	296	297	297	299	298	268	269	90,3
Полонка	943	1180	1182	1191	1254	1280	1287	128	136,5
								7	
Промінь	680	681	683	686	667	687	696	695	102,2
Радомишль	745	741	733	719	702	670	679	679	91,1

Ратнів	1000	980	995	978	965	984	985	986	98,6
Рованці	2023	2147	2286	2529	2737	2957	3065	307	152,2
Романівка	94	92	91	87	85	85	86	86	91,5
Суხოволя	137	136	135	135	131	133	129	128	93,4
Цеперів	230	231	215	210	205	204	210	210	91,3
Боратинська ТГ	1724	17603	17985	18408	18857	19429	19602	196	113,8
<i>Сердньорічний темп приросту населення громади, %</i>	-	102,1	102,2	102,4	102,4	103,0	100,9	100,1	-

Додаток Д

Найбільші роботодавці у Боратинській громаді

Роботодавець	Вид діяльності (основний)
ТЗОВ «КРОМБЕРГ ЕНД ШУБЕРТ УКРАЇНА ЛУ» (близько 5 тис. робочих місць)	Виробництво електричного й електронного устаткування для автотранспортних засобів
ТЗОВ «Волинь-зерно-продукт»	Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин
ПП «Фабрика солодоців Ласка»	Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання
ПрАТ «Гнідавський цукровий завод»	Виробництво цукру
СГПП «Рать»	Змішане сільське господарство
За даними Боратинської сільської ради	

Додаток Е

Заклади освіти Боратинської територіальної громади

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Кількість дошкільних закладів, одиниць	8	8	8	8	8
Кількість дітей в дошкільних закладах, тис. осіб	512	527	531	501	536
Завантаженість дошкільних закладів (дітей на 100 місць)	100	103	104	98	105
Кількість загальноосві	10	10	10	10	10

тніх навчальних закладів, одиниць Кількість	2049	2213	2306	2385	2507
учнів у загальноосві тніх навчальних закладах, осіб Кількість	236	253	254	256	271
вчителів у загальноосві тніх навч. закладах, осіб За даними Боратинської сільської ради					

Додаток Ж

Кількість домогосподарств у Боратинській громаді станом на 1 січня 2023 року

Населений пункт	Площа населеного пункту, км ²	Кількість будинків	Кількість домогосподарств на 1 км ²	Середня кількість осіб у домогосподарстві
Боратин	7,2	775	107,6	3,0
Баїв	5,6	224	40,0	3,2
Баківці	11,1	158	14,2	2,2
Вербаїв	2,4	95	39,6	2,8
Вікторяни	0,32	42	131,3	1,5
Гірка Полонка	20	925	46,3	3,3
Голишів	3,4	169	49,7	2,9
Городище	4,7	304	64,7	3,5
Коршів	3,3	255	77,3	2,7
Коршовець	3,3	160	48,5	2,9
Лаврів	40,5	514	12,7	2,1
Лучиці	1,5	68	45,3	1,8
Мстишин	3,8	84	22,1	3,0
Новостав	5,7	238	41,8	3,0
Оздів	5,5	272	49,5	2,2
Озеряни	11,8	109	9,2	2,5
Полонка	7	396	56,6	3,3
Промінь	9,2	237	25,8	2,9
Радомишль	20	295	14,8	2,3
Ратнів	2,8	289	103,2	3,4
Рованці	9,8	890	90,8	3,5
Романівка	2	51	25,5	1,7
Суховоля	1,5	78	52,0	1,6
Цеперів	2,1	62	29,5	3,4
Боратинська ТГ	282,65	6690	23,7	2,9

Заклади охорони здоров'я Боратинської територіальної громади

Назва	Рік побудови / капремонту	Фактична наповненість	Кількість активних декларацій*	Кількість лікарів, яким подано декларації*	Основна потреба
Боратинська АЗПСМ	2010	130	4261	4	Капітальний ремонт
Гіркополонківська АЗПСМ	1999	110	3718	3	Потребує будівництва
Лаврівська АЗПСМ	2021	64	1810	1	Ремонт системи вентиляції та опалення, потребує будівництва гаража
Баївська АЗПСМ	2021	40	1202	1	Ремонт системи каналізації

Згідно з даними Національної служби здоров'я України. URL: <https://edata.e-health.gov.ua/e-data>

Структура ЦНАП Боратинської територіальної громади⁴¹

Назва закладу	Місце розташування	Структура
Центральний офіс ЦНАП	Боратин, вул. Центральна, 15	Начальник відділу; адміністратори - 4; державний реєстратор
Територіальний підрозділ ЦНАП	Гірка Полонка, вул. Горохівська, 63а	Заступник начальника відділу ЦНАП; державний реєстратор; адміністратор
Віддалені робочі місця	Баїв, вул. Перемоги, 37	Адміністратор
	Лаврів, вул. Шкільна, 1	Староста; адміністратор
	Коршів, вул. Лесі Українки, 82	Староста
	Баківці, вул. Червоного Хреста, 12а	Староста
	Промінь, вул. Миру, 11	Староста; адміністратор
	Радомишль, вул. Центральна, 47	Адміністратор
	Ратнів, вул. Перемоги, 9	Староста; адміністратор

За даними Боратинської сільської ради

Додаток Л

**Динаміка кількості суб'єктів господарювання у Боратинській
територіальній громаді у довоєнний період та в умовах війни**

Вид економічної діяльності	2020	2021	2022	Станом на 20.01.2023
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	51	56	58	58
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2	2	1	1
Переробна промисловість	74	74	75	75
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-	-	-	-
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	4	5	5	5
Будівництво	54	59	58	58
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	523	563	563	567
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	123	135	142	143
Тимчасове розміщування й організація харчування	27	29	30	30
Інформація та телекомунікації	33	50	60	60
Фінансова та страхова діяльність	4	4	4	4
Операції з нерухомим майном	26	26	27	27
Професійна, наукова та технічна діяльність	41	53	59	60
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	60	62	66	66
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	15	14	14	14
Освіта	19	20	21	22
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	10	12	13	13
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2	3	3	3
Надання інших видів послуг	97	103	109	110
Надання інших видів послуг	1	1	-	-
Інші види діяльності	1	-	-	-
ВСЬОГО	1167	1271	1308	1316

Додаток Н

Перелік діючих у 2022 році галузевих програм, які фінансувались за кошти місцевого бюджету Боратинської територіальної громади

Назва програми	Відповідальні виконавці	Фінансування, тис. грн
Програма підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» на 2021-2023 роки	Боратинська сільська рада, Обласний фонд підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім»	5400
Програма «Поліцейський офіцер громади» Боратинської сільської ради на 2020-2022 роки	Боратинська сільська рада, Головне управління Національної поліції у Волинській області	190
Програма соціального захисту дітей, профілактики бездоглядності та правопорушень у дитячому середовищі на території Боратинської сільської ради на 2020-2024 роки	Служба у справах дітей, сім'ї та соціального захисту населення	-
Програма «Ініціативна молодь» Боратинської сільської ради на 2020-2022 роки	Боратинська сільська рада	120
Програми захисту населення і території від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2019-2023 роки	Боратинська сільська рада	2959
Програма розвитку фізичної культури та спорту Боратинської територіальної громади на 2021-2023	Відділ культури та молодіжної політики Боратинської сільської ради	4067,5
Програма розвитку культури Боратинської сільської ради на період 2021-2023 років	Відділ культури та молодіжної політики Боратинської сільської ради	3391
Програма соціального захисту населення Боратинської сільської ради на 2021 – 2023 роки	Виконавчий комітет Боратинської сільської ради	8514
Програма забезпечення громадян Боратинської сільської ради, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, лікарськими засобами на 2021-2022	-	-
Цільова соціальна програма забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб	Виконавчий комітет сільської ради	2808,5

з їх числа на 2021 – 2023 роки Боратинської сільської ради		
Програма надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування після досягнення 18-річного віку на території Боратинської сільської ради на 2021-2023	Служба у справах дітей, сім'ї та соціального захисту населення Боратинської сільської ради	34,4
Програма економічного та соціального розвитку Боратинської сільської ради на 2021-2023 роки	Відділ соціально-економічного розвитку Боратинської сільської ради	137634,2
Програма оздоровлення та відпочинку дітей Боратинської сільської ради на 2021 – 2023 роки	Службу у справах дітей, сім'ї та соціального захисту населення Відділ освіти	3382,5
Програма благоустрою населених пунктів Боратинської сільської ради на 2021-2023 роки	Виконавчий комітет Боратинської сільської ради, підрядні організації, комунальні установи та організації територіально підпорядковані сільській раді	82 800
Комплексна програма розвитку галузі агропромислового комплексу Боратинської сільської ради на 2021-2023 роки	Виконавчий комітет Боратинської сільської ради	5126000

За даними Боратинської сільської ради

